БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1962 ч. ДЕКАБРЬ 20 ЧЕТВЕРГ № 298 (5395).

СЭКП-ниң Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң органы

Өртээ 2 көп.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң сессиязы

Бөгүн, декабрь 19-та, эртенгиниң 10 шакта Кремльдиң Улуг ордузунда РСФСР-ниң Дээди Советиниң бешки чыылдазының чедиги сессиязы бодунуң ажылын эгелээн. ССРЭ-ниң тургустунганының 40 чыл оюнуң бүдүүзүнде бо сессия ажыттынган. Россия Федерациязының улустарының соңгуттурганнары эртип турар чылда кылдынган чүүлдерниң түннелдерин үндүрер болгаш чеди чылдың келир бешки чылының планын чугаалажып көөр дээш Кремльге ужурашканнар. Бистиң чуртувустуң экономиказын улам ыңай көдүрериниң чаа калбак перспективаларын улус чонунуң мурнунга СЭКП ТК-ниң ноябрь Пленуму ажыттган, ынчангаш депутаттар оларны амыдыралга дүргеи боттандырарының тодаргай оруктарын айтыр ужурлуг.

Эртенгиниң 10 шак. Ложаларга эштер **Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н. М. Шверник, В. В. Гришин, Л. Н. Ефремов** олар, СЭКП ТК-ниң РСФСР талазыбиле Бюрозунуң кежигүннери, РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш республиканың чазааның кежигүннери көстүп кээрге, депутаттар болгаш аалчылар оларны үргүлчүлээн адыш часкаашкыны-биле уткаан.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң даргазы депутат **В. И. Прохоров** сессияны ажыткан. Сессияга көрдүрери-биле дараазында айтырыгларны көрүп турар:

— 1963 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының дугайы;

— 1963 чылда Күрүне бюджединиң дугайы болгаш 1961 чылда Күрүне бюджединиң күүселлезининиң дугайы;

— РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаары.

Сессияның хүн айтырыгларын чаңгыс үн-биле бадылаан.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелининиң Даргазының оралакчызы болгаш РСФСР-ниң Күрпланының даргазы депутат К. М. Герасимовка илеткел кылыры-биле сөс берген.

Ноябрь Пленумунуң шиитпирлери—биске дайынчы программа

СЭКП ТК-ниң ноябрь Пленуму бодунуң ажылын дооска-ла дыка үр үе эртпээн. Ол Пленумнуң шиитпирлерин ёзугаар Коммунистиг партияның организастыг структуразы аде тургустунуп турар болгаш улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге ооң удуртулгазы мурнукузундан дыка ажыжыр.

Амдан эгелээш СЭКП-ниң Төп Комитединден партияның эге организацияларынга чедир бистин ленинчи партиявыстың организастыг структуразы мурнундагызы ышкаш девискээр аайы-биле эвес, а бүдүрүлге принцивин барымдаалаан турар. Ол дээрге, чурттуң улус ажыл-агыйының бүгү адыларынга партийжи удуртулганы улам сайзырангайжыдыр чоокшуладыры, харыылап турары участок дээш удуртукчу кадрларның бот харыысалгазын улгаттырар дээни ол.

Мынчангаш бистин партиявыс коммунизмниң калбак тургузуушкунунуң үе-чадазында социалистиг экономиканы удуртуп башкарарының эң таарымчалыг аргазын ажылдап кылган. Мынчангаш бистин бурунгаар шимчээшкинивиске моон мурнунда шаптык ужураштырып турган болгаш ажыл-агый, политиктиг сорулгаларны шиитпирлээрде чаңгыс талалаар, кампания байдалдыг турган удуртулганың шак ынчалыг чөгенчиг практиказы амдан эгелеп узуткаттывар.

ТК-ниң ноябрь Пленумунга Н. С. Хрущевтуң кылган ханы уткалыг, долу аналиэтиг илеткели, Пленумнуң төөгүлүг шиитпирлери бүгү партияның, совет улустуң изиг деткимчезин ап, коммунизм тургузуушкунунуң херээнге чаа-чаа тиилелгелер дээш оларны улам сорук киирип турар. Ол документилер бистиң республиканың ажылчы чонларының ортузунга политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүнну база өөскүткен. Ноябрь Пленумунуң кайгамчыктыг шиитпирлерин хоорай, көдээниң ажыл-ишчилери чүректиң ханызындан чүүлдүгзүнүп турар болгаш оларны амыдыралга боттандырар дээш хайгыышкынныг ажылдап эгелээн.

Ноябрь Пленумунуң шиитпирлеринде салдынган сорулгаларны амыдыралга чедиишкинниг боттандырар төлээде, партия райкомнары, эге организациялар организастыг хемчегларни күштелдирер ужурлуг. Хамыктың мурнунда Пленумнуң материалдарын ажылчы чоннуң бүгү кезектеринге чедингири-биле угаадып тайылбырлаарындан эгелээр херек. Пленум материалдарының ханы өөредилгези ажылчы чоннарның тус-тус бүдүрүлгелер, цехтер, фермалар, бригадалар аайы-биле ниити хураанзынга, анчы-анчы бөлүктерге чарыынган ыыткыр номчулгаларның, дириг беседаларның, илеткел болгаш лекцияларның аргазы-биле чоруттунган турар болза эки. Н. С. Хрущевтуң илеткелин, Пленумнуң доктаалын чер-черде политшколаларның база бөлүгмнерниң, экономиктиг школаларның болгаш семинарларның 2—3 кичээлдеринге тускай программа ёзугаар өөредип эрттирерин СЭКП-нин ТК-зы сүмелеп турар.

Пленум материалдарын ажылчы чонга таныштырып өөредирин СЭКП-ниң Кызыл хооркому шын организастап эгелээн. Хоорай бүдүрүлгелеринге, тудугларга, транспорт организацияларынга таныштырылгалыг хураллар болуп эрткилээн, политшколаларга, бөлгүмнерге, тодаргай экономиканың семинарларынга болгаш школаларынга баштайгы илеткелдер база лекциялар болгулаан, хөй санныг агитаторларның күжү-биле чурттакчы чоннуң ортузунга танылылгалыг ажыл чоокку хүннерде хоорайга массалыы-биле калбарар.

Ындыг болза-даа СЭКП ТК-ниң ноябрь Пленумунуң шиитпирин ажылчы чонга таныштырар ажыл чамдык черлерде чогууру-биле организастаттынмайн турарын, харындаа чамдык партия организацияларының секретарьлары чедир үнелевейн турарының дугайын херечилеп турар фактылар ам безин илереп турар. Чамдык ындыг ажылдакчыларның ала-чаягаарлаашкынга сундулуг шын эвес практиказы-биле моон соңгаар эптежир чорук турбас ужурлуг.

Ам кол чүве Пленумнуң шиитпирлерин боттандырары-биле холбашкан практиктиг хемчегларни бодамчалыг ажылдап кылыры, планнаашкынны үндезини-биле эде тургузуп, бүдүрүлгениң ай, квартал болгаш чыл планнары боттуг үндезинге дүүштүр кылдыр чогаатталынган болуру, дээре күштерни шиитпирлиг участоктарга ажылдаары-биле доктаамал быжыглаары, ажыл-агыйның бүгү адыларының удуртулгазынга формализмни, параллелизмни болдурбазы, ажылдың харыысалгазын удуртукчу бүрүзү кезээде мининп медерээн турары болур.

СЭКП-ниң райкомнары болгаш Кызыл хооркому, бүдүрүлге эргелелдеринде партия бөлүктери, партияның эге организациялары, профзвиледерл болгаш комсомол комитеттери Пленумнуң шиитпирлерин күүседирин долгандыр ажылчы чонну сырый мобилизаставышаан, массаның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин өстүрериниң шылгатынган аргазы — социалистиг чарышты, ооң дээди хевири коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни чер болганынга калбартып, мурнакчы дуржулганы деткип, соксаал чок пропагандалаар болза чогуур.

Партия-күрүне контролюн моон соңгаар күштелдирериниң, анаа ажылчы чонну калбаа-биле киириштиреринің эргежок чугулазын ноябрь Пленумунуң шиитпирлеринде база онзалап айыткан. Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларының шынарын бедидери, үрей кылыышкыннарны болдурбазы, акша-хөреңги болгаш материалдыг курлавырларны чөп ажыглаары дээш хайгаралды күштелдирери, карак чаап күрүне мегелээр, ажыл чылзыр бюрократсыг кижилер-биле эптеш чок демисежири — партия-күрүне контролюнуң ажылдакчыларының база хөй-ниитининң амгы дайынчы сорулгазы ол. Ленинчи принципке үндезилеттинген күрүне эргелелининиң ол хевиринге ажылчы массаларны идепкейлии-биле хаара тударын парторганизациялар хандырар ужурлуг.

КОММУНИЗМ ДЭЭШ УЛУС ЧОНГА ЧОГААДЫР

Партияның болгаш чазактың удуртукчуларының чечен чогаал болгаш уран чүүл ажылдакчылары-биле ужурашканы

Декабрь 17-де Ленин дагларында пионерлер Бажыңынга Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчуларының чечен чогаал болгаш уран чүүл ажылдакчылары-биле ужуражыышкыны болган.

Чогаалчылар, чуруқчулар, скульпторлар, композиторлар, киноның болгаш театрның ажылдакчылары — Москваның, Ленинградтың чуруқчу интеллигенциязы, бүгү эвилелдешкен республикаларның төлээлекчилери, солуннарның, журналдарның редакторлары, радионуң болгаш телевидениениң удуртукчулары ужуражыышкынга келген.

Чечен чогаалдың болгаш уран чүүлдүң ажылдакчыларын эштер Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, Л. Н. Ефремов, Ю. В. Андропов, П. Н. Демичев, Л. Ф. Ильичев, Б. Н. Пономарев, А. Н. Шелепин олар уткаан.

Эш Н. С. Хрущев чыылганнарга чүректиң ханызындан байыр чедирген. Мындыг беседалар сөөлгү чылдарның дургузунда чаңчыл апарган, коммунизм тургузуушкунунга болгаш совет кижилерниң коммунистиг кижизидилгезинге ролю улам өзүп турар уран-чечен интеллигенцияның чогаадыкчы идепкейин бедиперинге бо беседалар дузалап турар дээрзин ол чугаалаан. Силер-биле чугаалажып, силерни дыңнап, чечен чогаалдың болгаш уран чүүлдү хөгжүдериниң айтырыгларының талазы-биле бодувустуң сүмелеривисти болгаш күзелдеривисти айтырын шагда-ла күзеп турган бис деп, Никита Сергеевич чугаалаан.

Беседаның эгезинде СЭКП ТК-ниң секретары Л. Ф. Ильичев чүве чугаалаан.

Ооң дараазында санал-оналдар солчулгазы болган. Чогаалчылар Н. М. Грибачев, Е. А. Евтушенко, Г. И. Серебрякова, С. П. Щипачев, И. Г. Эренбург, чуруқчулар А. А. Дейнека, В. А. Серов, кинорежиссор С. А. Герасимов олар чүве чугаалаан.

Каш шактарда үргүлчүлээн беседага чечен чогаалдың болгаш уран чүүлдүң чугула айтырыгларын, социалистиг реализмниң уран чүүлүнүң чаа көдүрлүүшкүнү дээш, коммунистиг идеологияның бадыткатынып тургустунары дээш демиселге, барыын талакының ундаргай уран чүүлүнүң таарышпас салдарынга удур демиселге чуруқчу уран-чечен интеллигенцияның сорулгаларын чугаалажып көрген.

Беседа чоруп турда эш Н. С. Хрущев чүве чугаалаан. Ооң чугаазын улуг кичээнгей-биле, ханы сонуургал-биле дыңнаан.

(СЭТА).

Г. Денисовтуң бригадазынга чүректиң ханызындан байыр чедириишкини

Чеди чылда тудуг ыяжын белеткээр талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседкени-биле холбаштыр Кострома областтың Поназырск ыяш ажыл-агый черинің биче комплексилиг бригадазынга эш Н. С. Хрущев чүректиң ханызындан байыр чедирген.

База бир кончуг чугула сорулганы күүседири—чүгле ыяшты кезер эвес, харын база ону бодунарның күжүнер-биле өстүрер талазы-биле силерниң күш-ажылчы чедиишкинер, силерниң патриотчу эгелээшкинер күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнүң үлегер-чижээ, бистиң Төрээн чуртувустуң байлакчугула тускай хеп-биле хандырылгазын, кызыл булуңнарның, чунар бажыңнарының ажылын база садыг барып турар бе, лекция, беседа, өөредилге, кино көргүзүү чоруп турар бе, почта тарадылгазын канчаар организастап турарыл дээрзин хынаары чугула.

Малчыннарның ортузунда социалистиг чарышты профзвилелининиң ажылчын комитеттериниң талазындан канчаар организастап турарын хынап көрбүшаан, чарышты үретүннелдиг кылдыр организастаарының хемчеглерин алыр.

Совхозтарда профзвилел организацияларының амгы үеде чугула сорулгазы болза, кыштаглаашкынга бүгү-ниити көрүлдени эки организастаары, ниитининң малын кыштан хур ажырарының хемчеглерин алыры, СЭКП ТК-ниң ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин боттандырарынче чонну мобилизастаары болур.

С. КИРОВ,
көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профзвилел обкомунуң даргазы.

тарын көвүдедир дугайында совет кижилерниң сагыш салыышкынының чайыннанчак илергейлээшкини болур дээрзин байыр чедирген чагаазында чугаалап турар.

Чаа алган социалистиг хүлээлгелерни дергиин эки күүседирин Г. В. Денисовтуң удуртқан коммунистиг күш-ажылдың коллективинге Н. С. Хрущев күзээн.

• • •

Г. В. Денисовтуң биче комплексилиг бригадазы 3 чыл 11 айларның дургузунда 60 мун кубометр ыяшты белеткээн. Мынчангаш бодунуң чеди чыл планын күүседирин дооскан. Инженер болгаш техниктер-биле дем каттыжып алгаш, бригадаңың коллективи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин болгаш ыяжын кезип алган шөлге ыяшты капап өстүрер талазы-биле ажылдарның чаа технологиязын ажыглаан. Чаа технологияны ёзугаар ажылдап келгенинин үезинин дургузунда 100 гектар ажыг шөлдүң ыяжын кезип, ында чаш ыяштарны хевээр артырып, бригаданың күжү-биле ыяш олуртулгазын чоруткан.

Чеди чылдың төнчүзүнге чедир база 50 мун кубометр ыяшты чуртка бээр болгаш ыяжын кескен шөлдүң ыяжын катап өстүрер хүлээлгени бригада алган.

(СЭТА).

Малды хүр кыштагладыры — хүннүң эң чугула айтырыы

Хөй-ниитининң көрүлдези

Кыштаглаашкын — мал ажылынга эң харыысалгалыг үе. Ону канчаар эрттиргениниң бистиң малывыстың баш санының өзүлдези болгаш продуктулуу дыка хамааржыр. Мынчангаш кыштаглаашкын дугайында айтырыг болза, чүгле мал ажыллакчыларының, көдээ ажылагый органнарының херээ эвес, бүгү хөй-ниитининң, ооң иштинде профзвилел организацияларының база чугула херээ болуур.

Бо чылдың ноябрьның ийиги чартында профзвилелдер чөвүлелининиң обкомунуң болгаш көдээ ажыл-агыйның профзвилел обкомунуң талазындан колхоз-совхоз будүрүлгезинин Чадаана эргелелининиң совхозтарында мал кыштагладыышкынының чоруп турарының байдалын хынап көрген. Чадаана эргелелинде «Улуг-Хая», «Шекпээр», «Суг-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарда кыштаглаашкын организас чок эгелээн болгаш байдал ам-даа эттинмейн турарын хынадла көргүскен. «Шекпээр» совхозтуң Суг-Кажада болгаш Дөң-Терезинде суг-бараан фермаларының кажааларын септеп албаанынлан соок, чурттапга бажыннарының чартык кезиин септевээнинден саанчылар өглерде чурттап турар. Чижээ, Суг-Кажа фермазында сес аал ишти чурттаар бажынның үгле дөртүнде улус чурттап, өскелеринин сонгалары, шалалары чок болганындан ажыглалда кирбээн. Ферманың арыг-шевер байдалы дыка четпес. Мал чеминге четчир силос турда-ла ооң-биле чемгерилгени эки организаставаанындан суг саалдазы кудулап турар.

Фермада байдал мындыг турда, салбыр эргелекчизи эш Минчаа, зоотехник эш Хирлиг-оол, ында местком даргазы эш Комбу-Доржу сөөлгү хүннерге чедир чогуур хемчег албайн турганы кайгамчык.

«Суг-Хөл» совхозтуң Шеми-Аксында фермазында байдал база ындыг. Саанчыларның социалистиг чарыжын ёзу барымдаалап тургускан, чарыштың түнелдерин өй-шаанда үндүрбейн турар. Фермада кандыгдаа көргүзүг агитациязы чок. Малчыннарның амыдыралынче совхозтуң дирекциязы, ында ажылчын комитеди шоолуг кичээнгей салбайн турар. Малчыннарны тускай хеп-биле өй-шаанда хандырбаан. Оларда безин кажаа ишти чыылдар фонарьлар, суг кудар кочалдар чедишпес. Саанчыларга чурттапга бажыннары чедишпес, чамдык кижилер бажын аттыг казанактарда чурттап турар. Ийи чаш уруглуг Сарыглар Чокпак ам-даа шалазы чок бажынчыгашта чурттап олурар. Ферма сайгылгаан лампазы хамаан чок, керосин лампалары безин чедишпес. Ферманың чоогунда чайгы турлагда «Эл-6» деп электростанция ажыглал чок чыдар.

Фермада 100 тонна силосту аскын безин ажыттаан турган, инектер чер оттап турар. Кол зоотехник эш Васильевтин фермада байдалды канчаар көрүп турары билдинмес. Харын эш Васильев фермада зоотехния белгүмү ажылдап турар деп медегдээн, а херек кырында кичээл эгелевээн болган.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Мажалык фермазында чаш бызаалар хорамчалыг болуп турар. Мал кыштагладыышкынынга «УТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбыры багай белеткелдиг кирген. Кадарчыларның хөй кезии өглерде чурттап турар. Малдың чаш төлүн четче камгалап албаанындан болгаш улуг-даа малдың хорамчазы эвээш эвес болганындан малчыннарның мал өстүрер планы күүсеттинмээн. Ол ышкаш «Улуг-Хая» совхозтуң малчыннары малдың чаш төлүн камгалап алыр хүлээлгелерин күүсетпээн.

Профзвилелдиң шугуму-биле мал кыштаглаашкынынга ындыг хынадла-көрүлдени бо чылдың март айда база чоруткан. Кыштаглаашкында четпестерни чайладырынга ол көрүлденин биче эвес ролдуг болганын барымдаалаан, профзвилелдер чөвүлелининиң обкому болгаш көдээ ажыл-агый профзвилел обкому бо чылдың декабрьдан 1963 чылдың февраль 1-ге чедир мал кыштаглаашкынынга бүгү-ниити көрүлдени чорударын шиитпирлээн.

Көрүлдениң кол сорулгазы болза ниитининң малының кыштагладыышкынында үстүнде чижектер ышкаш четпестерни бүгү-ниитининң күжүбиле өй-шаанда илередип, чайладырының хемчеглерин алыры, мал чемнерин шын чарыгдаарын хандырары болгаш малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алырының хемчеглерин алыры болур. Көрүлде үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле бар курлавырларны өөренип көөр болгаш оларны ажыглаарының хемчеглерин алыр.

Фермалар, салбырлар, бригадалар аразында удур-дедир хынадла чоруп турган үеде малчыннарның амыдырал-чурттагдазынче улуг кичээнгейни салып, оларның эргежок танышкаш, малчыннар 1963 чылда каш дапкыр күжениишкин-биле ажылдаар бис деп изиг күзелин илередип турарлар.

— Чеди чылдың бешки чылында бистиң ажылывыстың түнелдерин бо чылдагыындан канчап-даа артык болдур ужурлуг. Чүге дизе, ынчаар ажылдаарын бистиң Дээди Советивистиң сессиязынга чугаалашкан ажыл-агыйның улуг планнары негеп турар-дыр. Январь, февраль айларда төрүттүнген хураганнар ажыл-агыйга улуг ажыкты бээр: оларны алды, чеди айларда барып кыргыырга, 1—1,5 кг, харын-даа чамдыктары 2 кг чедир дүктү бээр, дириг денизин 40 кг чедип болур. Төрүттүнген хураган бүрүзүн бүрүн камгалап алыр дээш ажылдаар ужурлуг бис —деп, Күзен-оол чугаалап турар.

Хойжу Оюн Самбаланың коданында хойлар ам безин массалыг төрүп эгелээн. Бо хүннерге чедир хойжунуң коданынга немешкен 130 ажыг хураган менди алдынган.

ЭЛЕГЕСТИҢ МАЛЧЫННАРЫНДА

Таңды районнуң «Элегес» совхозунуң Чал-Кежигде № 1 салбырының малчыннары СЭКП Төп Комитединиң ноябрь Пленумунуң материалдарын 9 кезек черге танышкаш, ам чер-черде өөренип турар.

Ында № 3 суг-бараан фермазының коллективи бо чылын 2200 центнер суттуг күрүнеге садар турган, декабрь 10-га чедир 2110 центнерни садып, социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Фермаңың мурнакчы саанчылары Ханды Мария, Оюн Уйнуку, О. Дүзенмаа олар чеди чылдың дөртку чылында алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткеш, ам онаалдадан ажыр ажылдап турарлар.

Бо үеде саанчыларның, хойжуларның күш-ажылчы идепкейи улам көдүрүлген. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң чаа эрткен ийиги сессиязынга чугаалашкан айтырыгларны, ыланғыя «Делегейниң амгы байдалы болгаш Совет Эвилелининиң даштыкы политиказы» деп, эш Н. С. Хрущевтүң ол сессияга илеткелин дыңнап хураган менди алдынган.

Хуурай-оол Чооду — «Тес-Хем» совхозтуң аныяк хойжуларының бирээзи. Чеди чылдың дөрткү чылында ол аңаа быжыглаан 327 хойлардан 334 хураганнарны менди өстүрген. Ү. Шынаада № 1 хойжу бригаданың хойжуларының чарыжының мурнакчызы болуп, кыштаглаашкын белеткелин үлегерлиг чоруткан. Оруктут-Сайырда бирги кыштаанда 400 баш хойларга эки шынарлыг чаа кажааны бодумуң күжү-биле тудуп алган.

ЧУРУКТА: хойжу Хуурай-оол Чооду.

Фото: О. Мандарыйның.

СЭКП ТК-ниң РСФСР талазы-биле Бюрозунда, РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунда болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК-ниң РСФСР талазы-биле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелининиң Партия-күрүне контролюнуң комитедин тургузар дугайы

СЭКП ТК-ниң РСФСР талазы-биле Бюрозунуң, РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелининиң **доктаатканы болза:**

СЭКП ТК-ниң РСФСР талазы-биле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелининиң Партия-күрүне контролюнуң комитедин тургузар.

СЭКП ТК-НЫҢ РСФСР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БЮРОЗУ

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕТИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ.

РСФСР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунда

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиуму бодунуң үндүрген Чарлыыбиле эш Георгий Васильевич Енютинни РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелининиң даргазының оралакчызынга болгаш СЭКП ТК-ниң РСФСР талазыбиле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелининиң Партия-күрүне контролюнуң комитединиң даргазынга томуйлаан.

(СЭТА).

Б. Тито биле Н. С. Хрущевтуң Киевче чорупканы

Декабрь 18-те Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының президентизи Иосип Броз Тито кадайы-биле кады, а ол ышкаш президентини үдеп чоруур Югославияның көскү күрүне ажылдакчылары Москвадан үнүпкен. Төрээн чуртунче орук аайы-биле президент Украинаның найысылалы — Киевке доктаар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининиң Даргазы эш Н. С. Хрущев эш Тито-биле кады Киевче чорупкан. Эш Н. С. Хрущевтүң чалаанын ёзугаар Югославияның президентизи Совет Эвилелинге дыштанылгазын арттирип турган болгай.

Вокзалга Н. С. Хрущев биле Иосип Броз Тито чүве чугаалааннар.

(СЭТА).

• • •

КИЕВ, декабрь 19 (СЭТА). ЮФУР-нуң президентизи Иосип Броз Тито болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелининиң Даргазы Н. С. Хрущев бөгүн түскай поезд-биле Москвадан Киевте чеде берген.

Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының, Совет Эвилелининиң болгаш Украин ССР-ниң күрүне туктары-биле каастаан вокзалга аалчыларны Украинаның Коммунистиг партиязының болгаш чазааның удуртукчулары, республиканың, Киев областтың болгаш хоорай организацияларының база ведомстволарының харыысалгалыг ажылдакчылары, ажылчы чоннары уткааннар.

Перронга хүндүлел таннылын тургускан турган.

Украин ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң даргазы Д. С. Коротченко болгаш ЮФУР-нуң президентизи Иосип Броз Тито байырлыг чугаалар солушкан.

Аалчылар болгаш оларны үдеп чоруур кижилер өруктун бүгү дуртунда мун-мун киевчилер байыр чедирип турар хоорайже автомашиналарга олурупкаш чорупканнар.

ХОВУНУҢ ЭЭЗИ

(Чеди чылдың кижилери)

Катырымзап, хүлүмзүрүп чоруур, чазык шырайлыг бо кижиниң адын шуут-ла Малчын дээр. Бодунуң чаңгыс чер чурттугларыны ону ынчаар адап чаңчыга бергенинден ол ону атсына берген болгаш хамаатты документиге ёзулуг ат кылдыр бижидип-даа алган чүве-дир.

Малчын!... Бо дээрге Дават Баа-Хөөевичиге бир-ле ужур-утказалыг, харын-на ооң ужун ону мырыңай ат кылып алганын номчукчуга сонуургаттым. Бир талазында, Дават Баа-Хөөевич төрээн колхозунуң шынап-ла малчыны, бодунуң ажыл-херээниң ёзулуглама мастери. Ам чеди чылдың бешки чылынга уткуштур ол он ушку кыштаглаашкынны эгелээн. Он үш чылдар дургузунда колхозчу хойжу атты эдилеп, төрээн чери Бай-Хөлдүң, Тестиң ховуларында чурттап чоруур.

Ийи талазында, шазындакы ядыы Дават кодан хой туржук, саар инек чок чораан. Бай-Хөлдүң байларынга хөлечиктеп, оларның малдарының күзел чок кадарчызы чораан. Ынчалза-даа хостуг күш-ажылды, аас-кежиин ол күзеп, манап чораан...

Чаа, 1963 чыл Дават Баа-Хөөевич Малчынга амыдыралдың улуг чылы. Колхозчу кадарчы алдан харны харлаар! Бодунуң оюнга өөрүшкүлүг сорук киришкинниг, күш-ажылчы улуг чедиишкинниг ужуражып турар. Чеди чылдың сөөлгү үш чылларының дургузунда оон коданындан «Чаа орук» колхозтуң ниитиниг малынга 970 ажыг баш азы үш кодан хойлар чүгле малдың чаш төлүн менди өстүргенинден немешкен. Ол дээрге Дават Малчынның өг-бүлезиниң чүткүдүг күш-ажылы-биле бүдүргени он-он тонна эът болгаш дүк, он-он муң рубль акша орулгазы-дыр.

Дүржулгалыг хойжу, коммунист эш Малчын чеди чылдың дөртку чылын база чедиишкинниг доозуп турар. Төрээн партиязының XXII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш колхозчу малчыннарның чарыжының мурнуку одуруунда чоруп, бодунга быжыглаан 390 хойларының бирээзинден-не 3 кг дүк кыргын алыр бедиткен хүлээлгезин 3,2 кг кылдыр күүсеткен. Чүгле бо чылын безин бир кодан немелде хойну—380 ажыг хураганны төрээн колхозунга өстүрүп берген.

— Мээң өөрүшкүм чүдел дизе, колхозумнуң болгаш районумнуң, а оон ынай аныяк республикавыстың күш-ажылчы чедиишкиннеринде. Ында малчыннар бистерниң ажыл-иживистиң үлүг-хүүзу бар болуп турарында—деп, 1963 чылга уткуштур кандыг ажыл-херектер-биле, кандыг өөрүшкү-биле ужуражып турарының дугайында сонуургаан айтырыымга Дават Малчын харылаан.

Колхозчу хойжунуң, көдээ коммунистиң бедик медереддиң, арын-нүүрү шак ол сөстерде илереттинген. Аңаа идегээн ниитиниң херээнге бүгү күжүн бердинери, бодунуң ажыл-херээн төрээн коллективиниң ниити эрге-ажыы-биле тудуш кылдыр көрүп, оон-биле бүгү күзел-чүткүлүн, ажыл-амыдыралын холбаштырары коммунистиң мөзү-шынары ол. Дават Баа-Хөөевичиниң күш-ажылчы амыдыралы аңаа дүүшкек.

Эрзинчилер чеди чылдың дөртку чылында шынап эки ажылданнар. Төрээн чуртка дүк садарының чыл хүлээлгезин хуусаа бетинде дыка ажыр күүсеткеш, республиканың районнар аразында социалистиг чарыжынга тиилекчи болуп, СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Ол ышкаш мал ажылынын өске-даа продуктуларын күрүнеге садарының талазы-биле алган хүлээлгелериниң чедиишкинниг күүселдези дээш республиканың Хүндүлел самбыразында Эрзин районга база кирген. «Чаа орук» колхозтуң бүгү малчыннары ышкаш, Дават Малчын ында бодунуң тодаргай үлүг-хүүзун киргенинге чоргаарланып турар.

— Партиявыстың съезд болгаш пленум бүрүзү бистиң ажыл-чорудулгавыстың өйү келген амыдыралчы, чугула сорулгаларын ленинчи мерген угаан-биле, чоннуң эрге-ажынга дүүштүр шиитпирлеп турар болгай. Төп Комитеттиң ноябрь Пленумунуң бо шиитпирлери болза амгы үеде бистиң ажылывыстың дайынчы программазы-дыр. Оон боттанныышкыны дээш улам кызымаккай ажылдаар бис. СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин танышкаш, хоочун коммунист, СЭКП-нин Эрзин райкомунуң кежигүнү Дават Малчын ынчаар чугаалаан. Партияның шиитпирлерин колхозчу малчыннарның ортузунга бодүүн сөстер-биле тайылбырлап таныштырбышаан, ол шиитпирлерни амыдыралга боттандырары дээш херек кырында канчаар ажылдаарын хойжу коммунист бодунуң хүүда үлегер-чижээ-биле көргүзүп турар.

Дават Малчынның Хачылда кыштаанда амыдырал ам база катап эгелээн. Чеди чылдың бешки чылынга уткуштур оон бүрүн белеткелдиг кыштаанда колхозтуң 400 ажыг хойлары бар.

Мөңгүнелчек ак хар-биле шыптынган Хачылдың кышкы шириин соогунга дадыккан хойжу кодан хойларын кадарып үргүлчүлевишаан, амыдыралының алдангы чылынга үлам азс-кежиктиг, өөрүшкүлүг болгаш сорук-күштүг ужуражып турар.

О. МАНДАРЫЙ.
Фото авторнуу.

Чурукта: хойжу Дават Малчын.

Бүрүн камгалап алыр дээш

Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң Бай-Тал салбырының Даштыг-Тейде бот-орулга-чарылга л ы г хойжу бригада бо чылын 33 тонна эътти, 6817 кг дүктү күрүнеге дужааган. Бригаданың кежигүннерң боттарының күжү-биле 130 тонна ногаан сигенни, 12 тонна суланы кыштагларже үлей сөөртүп алган болгаш 600—600 хойнуң дөрт кажааларын, хураганның сес кажааларын септевишаан, хой тарыыр пунктуну база тудуп алган. Малчын, бүрүзүнүң кадарган хомунуң күжү шыырак. Хойжулар амгы үеде малдың чаш төлүн бүрүн камгалап ап, хой бүрүзүн менди чыл ажырын алыр дээш күжениишкинниг ажылдап туралар.

Х. БИЧЕ-ООЛ.

Массалыы-биле таныжып турар

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» көдээ ажыл-агый артелинде партия организациязы ында агитколлективтиң чөвүлел хуралын чылдырган, анаа СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советтиниң ийиги сессиязының материалдарын чонга таныштырарынга холбаштыр агитколлективтиң сорулгаларын чоокта чаа чугаалашкан. Ам үеде 30 ажыг агитаторлар колхозчу ажыл-ишчилерге ол материалдарны таныштырып, лекция, беседа болгаш ыыткыр номчулганы калбаа-биле чорудуп турар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Кызылчыларның күш-ажылчы ээлчээ

«Партияның болгаш чонуң экономиктиг кол сорулгазы — коммунизмниң материал-техниктиг бааза-зын тургузары — чедиишкинниг күүсеттинип турар», —деп СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунга эш Н. С. Хрущев чугаалаан.

Ол бүгү совет кижилерни өөртүп, чаа-чаа тиилелгелерже сорук киирип турар. Партияның коллективтиг уганы-биле ажылдап кылдынган ленинчи шиитпирлерин кызыдчылар чүрээнин ханызындан хүлээп ап турар.

Чеди чылдың дөртку чылының төнчүзүнге чедир каш-ла хонуктар арткан, «Тыва тудуг» трезинин тудуг-материалдар комбинадын база пиво заводунуң коллективин сынаваска, үлетпүр продукциязы бүдүреринiң дөрт чылдарының планын хоорайның бүгү үлетпүр бүдүрүлгелери күүсеткен. Бир эвес бистиң чурттувуска үлетпүр бүдүрүлгезинiң немек өзүлдези чеди чыл планының дөрт чылының дургузунда 45 хуу болган болза, ол-ла көргүзүгүү Тыва республика 70 хуу күүсеткен, а кызылчылар үлетпүр продукциязының өзүлдезиниң хемчээлин дөрт чылдар дургузунда 80 хуу чедирген. Хоорайның транспорт организациялары чылдың планын бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткен, ол-ла чылдарның дургузунда тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли барык ийи катап өскен.

Бо чылдың он бир айларының дургузунда Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелериниң чедип алган түңнелдери база өөрүнчүг. Чыл планын беш бүдүрүлге коллективтери хуусаа бетинде күүсеткен. Он бир айларның планын Кызылдың үлетпүрү 108,9 хуу күүсеткен, пландан ажыр 930 мүң рубль түңге үлетпүр продукциязын берген. Эрткен чылга деңнээрге Кызылдың фабрикалары болгаш заводтары бүдүн-чартык миллион рубль түңге продукцияны берген. Кызылчыларның чедиишкиннери коску. Республиканың улус ажылагыйы Кызылдың бүдүрүлгелериниң 1,5 миллион киловатт электроэнергияны, 4,5 мүң эш хөм идиктерни, 120 тонна колбаса болгаш 60 тонна кондитер кылыгларны пландан ажыр алган. Чеди чылдың дөртку чылында пландан ажыр 400 мүң рубльдин продукциязын бээр социалистиг хүлээлгелерин кызылчылар күүсеткен.

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң ийиги сессиязының материалдарын өөренмишаан, кызылчылар 1963 чылдың чаа бедик хүлээлгелерин планнап, четпестерни чок кылыр дээш бүгү күжүн салып турар. Чамдык коллективтерниң хожудан турары Кызылдың үлетпүр ажылынга багай салдарны чедирип турар. Туувйбу заводунуң ажылчыннары бо чылын хоорайның тудугларынга 3630 мүң туувйбуну чедир бербээн. Эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге заводтуң продукция бүдүрериниң хемчээли эвээжээн. Тудуг материалдарының комбинады 1800 кубометр демир бетонну бербээннер. Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйының коллективи чүгле ноябрьда 11 мүң рубль түңнүг дилген ыяш материалдарны чедир бербээн. Аъш-чем комбинадының коллективи ноябрьда 16 мүң рубль түңнүг продукцияны чедир бербээн.

Күрүне планының күүселдезин хожудадып турар коллективтер четпестерни чок кылып, план күүселдезин хандырар дээш бүгү күжүн салыр ужурлуг.

А. ЛЕПЕШКИН.

МАРС ПЛАНЕТАЖЕ БИРГИ УЖУДУУШКУН

1962 чылдың ноябрь 1-де Совет Эвиделинге Марс планетаже планеталар аразының «Марс—1» деп автоматтыг станциязын салып үндүрген. Совет эртемниң болгаш техниканың чаа чедиишкини космиктиг делгемни болгаш хүн системазының планеталарын кижинiң шинчилеп билип алырының аргаларын калбартып турар.

Хүн системазының планеталарынче болгаш оларның эң-не чоогу—Марсче болгаш Венераже космиктиг аппараттарның ужудуушкуннарын боттандырары дээрге дыка берге айтырыгларга хамаарыштыр турар. Ону боттандырарда алаан каш принциалдыг чаа сорулгаларны: аар деңзилиг космиктиг аппаратты ужудуушкуннуң траекториязынче үндүрер, үр үенин дургузунда космиктиг делгемге бүзүрелдиг ажылдаар аппаратты тургузар, оон болгаш чүс-чүс миллион км ырак черге космиктиг радиохарылзааны тудар, хөй чадалыг ракета-чедирикчини улам чаартып, планеталар аразының оруктарынче космиктиг аппараттарны үндүрериниң чаа аргаларын ажылдап кылыр болгаш оон-даа өске айтырыгларны шиитпирлээр апаар.

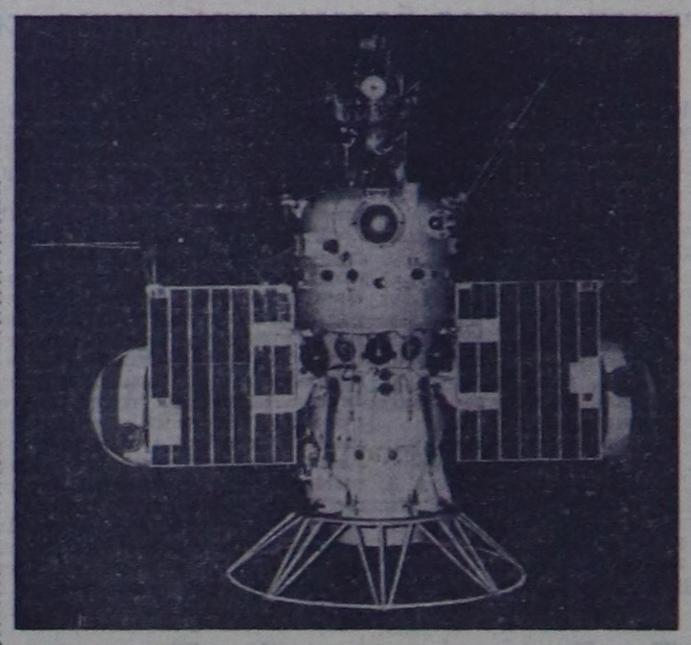

Чурукта: Марс планетаже салып үндүрген «Марс-1» деп станция.

Чер чоогунуң космиктиг делгемнеринге Чернин магниттиг шөлүнүң чедирип турар физиктиг салдарын Чернин кылымал эдеринчилерин болгаш космиктиг ракеталарны салып үндүрүп тургаш тодаратказ. Бистиң черивисти радиациялыг элээн каш куржаглар бүзээлеп алган турары оон илерээн. Ол куржагларны Чернин магниттиг шөлү тудуп турар. Бо ажыдыышкын болза хүн системазының планеталарын болгаш ону долгандыр турар делгемнерни шинчилээринге улуг ужур-дузалыг чаа үүл болур. Космиктиг үүлдерде магниттиг шөлдер бар деп үвени тодаратказ чорук Чернин доктаамал магниттиг шөлүнүң шынарын болгаш оон тыптып келгенин шинчилээринге ужур-дузалыг.

Өске планеталарның магнетизмин билири өске тала-биле база ужур-дузалыг. Кандыг-бир планетада магниттиг шөл бар деп үвени тодаргай билип алган болзувусса ол планетада магниттиг шөлдүг планеталарныы ышкаш болуушкуннар болуп турар ниишкининиң энергетиктиг спектрин шинчилээри улуг сонуургалды болдуруп турар.

Космиктиг делгемче ханылап бар чорааш метеорларның кандыг янзылыг болуп турарын (дыгыш болгаш дыгыш эвезин) билири чугула, бо айтырыгга харыыны тывары чүгле астрофизиктиг эвес, харын космиктиг ам болур ужудуушкуннарга практиктиг ужур-дузалыг болур.

1962 чылдың ноябрь 1-де хөй чадалыг ракета-чедирикчиниң дузазы-биле кырында башкарар космиктиг ракеталыг «Марс—1» деп планеталар аразының автоматтыг станциязын салып үндүргени билдингир болгай. Ракета-чедирикчиниң шимчээшкинин баш удур санаан траектория-биле дыка шын чоруткан. Кажан ужудуушкуннуң дүргедээшкинии бирги космиктиг дүргедээшкинге чеде бергенде, оон автоматтыг станциялыг космиктиг ракетаны ап чоруур спутник адырлы берген. Кажан ракета космиктиг делгемде бердинген черинге чеде бергенде оон шимчедикчизи ажылдай берген. Ол үеде автоматтыг станция космиктиг ракетадан адырлы берген болгаш Марс планетаже траектория ёзугаар хостуг ужудуушкунун эгелей берген.

Планеталар аразының станциязының Марстың чаны-биле чоок ужуп эртерин хандырарда космиктиг ракетаны баш удур санаан траекторияже дыка шын үндүрери негеттинер. Бир эвес космиктиг ракетаның дүргедээшкини секундада чүгле 30 сантиметр хажый бээр болза ол Марстың кыры-биле 20 мүң км ырак черлеп ужуп эрте бээр.

Станцияның амгы шимчээшкинин шинчилеп көөрге, ол Марстың кырындан 193 мүң км черлеп эртер. Бо чорук болза станцияны бердинген траекторияже дыка шын салып үндүргенин херечилеп турар. Ол станцияның Марстың кыры-биле чоок ужуп эртерин хандырар төлээде оон траекториязынга немелде өскерилгелерни Черден кылыр апаар.

«Марс—1» деп автоматтыг станцияның деңзизи—893,5 кг. Ында радиотехниктиг аппаратураны тургускан, ужудуушкунуңуң траекториязын эдип чоруур хереклелер болгаш өске-даа үүлдерни тургускан.

Станцияда эртем-шинчилел ажылдарын чорударынга дараазында үүлдерни таарыштыр тургускан: Марстың кырын чурукка тырттырар фототелевизние тургузуу; планетаның кырында органиктиг шывыгларны дилеп тывар спектрофелексометр: Марстың атмосферазында куржагны шинчилээр спектрограф; Марстың болгаш космиктиг делгемнiң магниттиг шөлдерни шинчилээр магнитометрлер; Марстың радиациялыг куржагларын болгаш космиктиг хереледениишкининiң спектрин шинчилээр санакчылар; бирги космиктиг хереледениишкининiң ядролуг компонентилерин шинчилээр санакчылар; 150 болгаш 1500 метр узун чалгыларга космиктиг радиохерелдениишкинии хемчээр радиотелескоп; биче энергиялыг протонна р ы н болгаш электроннарның (Марстың чанында болгаш космиктиг делгемде) шуужушкунун демделээр тускай тудукчулар; микрометеорлар изи демделээр тудукчулар.

Марсче ужуп бар чоруур станция-биле харылзааны ында тургускан автоматтыг приборларның дузазы-биле болгаш Черден берген команда-биле боттандырып турар. Станцияда тургускан автоматтыг хереклелер ийи, беш болгаш он беш хонгаш черже медээлерни берип турар, ону ынчаар кылган ужуру болза, бир талазында, чугаалажыышкын, азы өскээр чугаалаарга станция-биле харылзаа үезинде хүн херелинин дузазы-биле ажылдап чоруур батареяларның күжү төне бээр, ынчангаш оон октарын манаар, ийи талазында ынчаар тургускан хүннерде радио чалгы таарымчалыг болур.

Декабрьның 13-ке чедир станция дамчыдылганы ийи хонгаш-ла кылып турган, ам үеде беш хонуктап дамчыдып турар. Дамчыдылга бүрүзү телеметриктиг информацияларбиле эгелээр. Станцияның дүргедээшкинин, ырап бар чоруурунун хемчээлин болгаш эртем талазы-биле өске-даа медээлерни алган соонда Чернин командазын ёзугаар бүгү-ле бердинген үүлдерни сактып алырының түскай тургузуун ажылдадыптар. Ам үеде станцияның байдалының талазы-биле телеметриктиг информацияларны алыры дооступ турар. Алган медээлерни ёзугаар алырга станцияның бүгү системалары чогумчалыг ажылдап турар. Станцияның ужуп үнгенинин бирги айында оон-биле 37 катап харылзашкан болгаш анаа 600 хире командаларны берген, станциядан чүс-чүс метр узун телеметриктиг плёнканы болгаш информацияны алган.

Станция-биле харылзаа тудуп турган, Черден 6—8 миллион км ырак черде хереллдении ш к и н и е р, магниттиг шөлдер талазы-биле медээлерни алган. Чер чоогунда болгаш чер чоогунуң космиктиг делгемнеринде болуушкуннар талазы-биле чаа медээлер алдынган.

Станция чер чоогунуң космиктиг делгеминге ужуп чоруур үеде анаа микрометеорлар чаңгыс удаа эвес узуп турганы илерээн. Станция Чер-

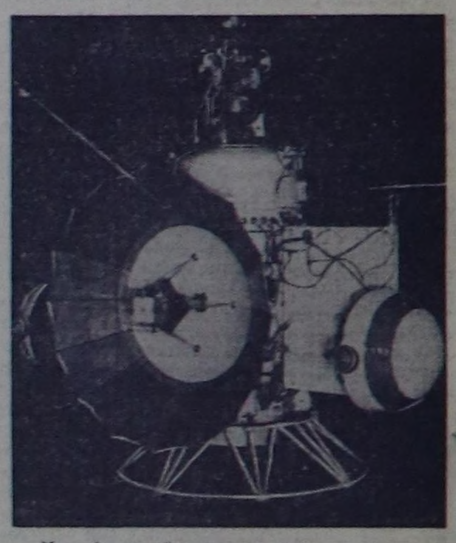

«Марс-1»-ни ийинден тырттырганы.

ден ыраан тудум-на микрометеорларның станция-биле үскүлежиишкини дыка эвээжээн, ол чорук болза Черден ырак делгемнерде метеориттерниң эвээш болуп турарын хереченл турар.

«Марс — 1» станциядан хүлээп алган медээлерни амгы үеде ажылдап турар болгаш оларны эртем журналдарынга парлаар. (СЭТА).

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана суму 8 чыл школазынга шыдыраа маргылдаазы болган. Аңаа бирги черни О. Хүрешмей алган, Ийиги черни Хамаат-оол алган.

Х. Соскур-оол.

* * *

«Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында көдээ клубтуң боттывынгыр уран чүүл бөлүмүнүң киржикчилери Бай-Талдың чурттакчыларынга бо-ла аалдап кээрлер. Бо удаада оларның концерти база-ла солун болган. Ылангыя арагачыларны, ажыл кылбас чалгааларны чидни-биле шоодуп шүүгмүүлээн номерлер көрүкчүлерни сонуургаткан.

И. Чамыр.

* * *

Тээли 11 чыл школазынга адаиелер хуралы болган. Төрелдер комитеди школаның ажылынга эки дузалап келген. Ада-иелер школаның ажылынга моон соңгаар-даа дузалаарын хүлээгеннер.

Д. Байыр-оол.

Соңгукчуларның чагыглары — Советтер ажылының программазы

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге 1961 чылдың март айда болуп эрткен соңгулдаан бээр ийи чыл чыгаа, чаа соңгулдаларның болуур үези чоокшулап турар.

Чер-чер Советтеринге болгаш ССРЭ-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге депутаттарны соңгуп турар үеде соңгукчуларның талазындан бистиң Кызыл хоорайның ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун улам ынай хөгжүдеринче угланган хөй санныг янзы-бүрү чагыгларны бергеннер. Ол болза бистиң совет демократияның ажылчы чоннарга тыпсын берген эргелерин ёзугаар күрүнени башкарарынга оларның киржилгезиниң база бир херечиин болур. Соңгукчуларның чагыглары болза Советтерниң ажылчорудулгазынга программа болур. Мооң үжүрүнда хоорай ажыл-агыйының талазы-биле улус ажыл-агыйының чыл болгаш перспективтиг планнарын чогаадырда соңгукчуларның чагыгларын барымдаалап турар.

Чер-чер Советтериниң эрткен соңгулдазының үезинде соңгукчулар 576 чагыгларны бергеннер. Оон иштинден 113 чагыгларны ийи чылдар дургузунда күүседирин хоорай Советиниң 1961 чылдың майда болуп эрткен II-ги сессиязынга шиитпирлеп, тодаргай хемчегларни бадылаан, оон өскелерин дараазында чылдарда күүседири көрдүнген. Тыва АССР-ниң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советтеринге соңгулдаларның үезинде 362 чагылар бердинген, 91 чагылгар хооркӱскомга шиитпирлээри-биле бердинген, оон иштинде 72 чагыларны 1961 чылдың декабрьда болган сессизга чугаалажып көрген.

Соңгукчуларның чагыгларының хөй кезии болза, чурттагга тудуун күштелдиреринче, коммунал, садыг, үлетпүр болгаш транспорт организарының ажылын экижидеринче, бистe бар турар курлавырларны болгаш аргаларны долузу-биле чөп ажыглаармынче, социал-культураның янзы-бүрү хемчегларин чорударынче угланган.

Соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хоорай Советинин күүскому элээн ажылдарны кылган. Депутаттарның болгаш ажылчы чоннарның идепкейлиг киржилгези-биле амгы үеде 160 чагыгларны боттандырган.

Хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң талазы-биле 10 чагылгар бердинген турган, ол чагылгар колдуунда-ла үлетпүр продукцияның санын көвүдеринче болгаш оон шынарын бедиринче угланган. Бо чылдың 10 айларының дургузунда хоорайның үлетпүр-бүдүрүлгелери ниити продукция бүдүрериниң планын 108,9 хуу күүсеткен азы 1960 чылда тургланынга деңнээрге 106,8 хуу өскен, оон иштинде хөмүр даш тывыжы 134,8 хуу, даараан кылыглар 126,4 хуу, электри энергия 173,2 хуу, кидис идик аймаа 123,8 хуу, алгы идик аймаа 126,2 хуу өскен. Үлетпүр продукциязының шынарын бедиринiң талазы-биле элээн хемчегler алдынган. Ындыг болза-даа продукцияның чамдык хевирлериниң талазы-биле эрткен чылдың деңнелинден чыдып каап турар. Чижээ, эрткен чылга бодаарга бо чылдың 3 кварталында туувйбу будурулгези 17 хуу, пиво—4,6 хуу эвээш болган, ол ышкаш хлеб заводунуң нарын хлеб бүдүрери болгаш хоорайның үлетпүр комбинадының металл кылыглары эрткен чылдыындан эвээш болган. Даараныла комбинады 66,0 мүң рубль түңнүг дүк болгаш торгудан кылган херээженнер платьелерин, школачы ургуларның формаларын болгаш өске-даа хеп аймаан, хоорайның сүт заводу 20,2 тонна сметананы, 11 тонна сливаны, 26 тонна творогту, 143 мүң шил кефирни, 25 тонна морожныйны чедир бербээн. Чамдык үлетпүр продукциязының шынары куду болгаш чогуур ассортиментилерни ам-даа кылбайн турар. Шынары багай болуп турары-биле дааранылга комбинадының складтарында дыка хөй мүн рубль түңнүг хевеңниг тоннар, чоорганнар, спецкостюмнер, сорочкалар саартынмайн чыдып турар. Эът комбинады 20 янзы аттыг колбаса аймаан бүдүрүп кылыр тургаш, чүгле 3—4-тү кылын турар. Хлеб заводу 4 сорттуг бөдүүн хлеб быжырар тургаш чүгле 2 сорттуг быжырын, булочка, пряник, печенье аймаан эвээшти кылып турар.

Күүседири-биле хүлээп алдынган 185 чагыларның 25-жи хоорайда тудуг ажылдарынга хамаарышкан. Ол чагыларның кол кезии күүсеттинген. Чижээ, бо үенин дургузунда «Найырал» болгаш «Енисей» кинотеатрларны, кезер эмчиниң салбырының бажыңын, хемниң ол чарында 320, хоорайның чөөн талазында 920 өөреникчи өөренир 2 школаны, элээн хөй чурттагга бажыннарын болгаш өске-даа тудугларны ажыглагга киирген. Ындыг болза-даа соңгукчуларның чагыларында кол черни эжелеп турар чурттагга тудуу ылангыя бо чылын дыка багай чоруун турарын демделевес аргажок. 1962 чылда хоорайга 14109 дөрбелчин-метр чурттагга шөлүн ажыглагга киирер турда, ам херек кырында 3616 дөрбелчин-метр чурттагга шөлүн ажыглагга киирип, планны чүгле 25,7 хуу күүсеткен.

Чурттагга тудуунун талазы-биле кол тудуг организациязы «Тыва тудуг» трези (начальниги эш А. С. Нестеровский, кол инженери эш Ю. М. Трещенко) онза багай ажылдаан. Трестин шугуму-биле бо чылдың 11 айларының дургузунда 7090 дөрбелчин-метр чурттагга шөлүн ажыглагга киирер үжүрлүг турда, чүгле 2354 дөрбелчин-метр чурттагга шөлүн ажыглагга киирген азы 33,2 хуу күүсеткен. Чурттагга бажыннары-биле хоорайның ажылчын, албан-хаакчыларын хандырар айтырыг дыка бергедеп, амгы үеде мун-мун кижилер хооркӱскомда бажың алыр эдлчегде туруп турар. Бо чылын ажыглагга киирери-биле планда көрдүнген 26 кварталда 30 болгаш 48 аал ишти чурттаар 2 бажыңның, Кочетов кудумчузунда 46 аал ишти чурттаар, Хөй-ниитининң корум-чурум камгалалының министерствозунуң, тудуг банкызының 24—24 аал ишти чурттаар 2 бажыңының, аэропорттуң 36 аал ишти чурттаар бажыңының тудуун доозуп, ажыглагга киирериниң хөй удаа доктаатказ хуусаалары эрткен, ол бажыңнар бо чылын база-ла ажыглагга кирип шыдавас байдалда. Ол ышкаш туберкулёз диспансеринин, эът комбинадының, кондитер цегиниң тудугларының ажыглагга кирер хуусаалары шагда-ла эрткен. Бо чылын хоорайның суг дамчыдылгазының тудуу шуут күүсеттинмээн болгаш каналиэация тудуун дыка хожудатканы-биле ажыглагга кирзе чогуур хөй чурттагга бажыңнарын саададып турар. Мурнунда туттунган хөй квартирадыг чамдык бажыннарның фундаментизинде суг долуп, үрелиринге чедип турар.

Мынча хөй чугула тудугларның планының үстүп турарының кол чылдагааны болза хамыктың мурнунда «Тыва тудуг» трезинiң удуртукчулары эштер Нестеровский болгаш Трещенко оларның харыысалга чок чоруунда. Олар ажыглагга киржер үжүрлүг чугула тудугларже ажылчын күжүн мөөнневейн, тудугга күш-ажылын чөп организаставаанында, тудугжуларның ортузунга кижизидилге ажылын кошкак чорудуп, күш-ажылдың сагылга-чурумун шыңгыы тутпаанында болуп турар.

Республиканың Хөй-ниитининң корум-чурум камгалалының министерствозунуң шугуму-биле тудуп турар 920 өөреникчи өөренир школа-интернатты сентябрь 1-де ажыглагга киирер хуусаазын эрттиргенинден өөреникчилер сыкышпас черде өөренип, чурттап турар. Ол ышкаш хемнин ол чарыынга 16 квартиралыг бир болгаш 4—4 квартираның беш бажыңнарын ажыглагга киирер хуусаазын база эрттирген. Капитал тудугларның объектилерин ажыглагга киирериниң талазы-биле партия обкомунуң бюрозунуң доктаткан графиктерин тудуг организацияларындан мынчаалдыр үзүп турда партия хоркомундан болгаш хоркүүскомдан чогуур негелдерни, шиитпирлиг хемчегlерни албайн турганын миннип демделевес аргажок.

1963 чылда улус ажыл-агыйының төлевилелиинде капитал тудуг талазы-биле база-ла хөй ажыглагга киирер тудуглар көрдүнүп турар. Чүгле чурттагга тудуунуң талазы-биле безин 12.411 дөрбелчин-метр чурттагга шөлүн ажыглагга киирери көрдүнүп турар, азы 308 квартираларны чурттакчы чон алган турар ужурлуг. Оон иштинде 26 кварталга 30 болгаш 48 квартиралыг дөрт каът 6 бажыңнарны тудар. Чурттагга тудуунда бо чылгы ышкаш улуг четпестерни болдурбас төлээде амыгаштан эгелээш бүгү кыштың, частың дургузунда тудугжуларның күш-ажылын шын организастаары тудуг организацияларының удуртукчуларының чугула хүлээлгези болур.

Коммунал хандырылгазының болгаш хоорай чаагайжыдылгазының талазы-биле соңгукчулар хөй чагыларны берген. Ол талазы-биле элээн ажылдар кылдынган. Бо чылын хоорайның мурнуу болгаш барының талазында 16—16 олуттуг 2 чаа чунар бажыңны тудуп, ажыглагга киирген, хоорайның төвүнде №2

КЫЗЫЛ ТУКТУ САЛБАС БИС

Улуг-Хем районнуң киночеткилеринде ажылдап турар киномеханиктер, олардың дузалакчылары болгаш киночеткилериниң өске-даа ажылдакчылары 1962 чылдың кино коргузуулдезиниң талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин күүсеткен. Районнуң киночеткилериниң ажылдакчылары 1962 чылдың декабрь 5-ке чедир күүседир дээн социалистиг хүлээлгелерни ноябрь 30-де ажыр күүсеткеннер. Ниитизи-биле чыл дургузунда 6205 киносеансылар көргүзер тургаш, 6291-ни көргүскен. 337150 көрүкчүлерни киноже хаара тудар соруглалыг тургаш, 384545 көрүкчүлерге кино көргүскен.

Чамдык киноустановкалары планныг онаалгаларын ажыр күүсеткеннер. Олардың санынга мооң аддында киноустановкаларны киирип болур: Торгалыг көдээ клувунда киноустановка (улуг киномеханик П. Белоусов, дузалакчы киномеханик К. Белоусова), ында кино үндүрүлгезиниң шынары эки. Кинобудканың ишти арыг. Аппараттың техниктиг ашталгазы үргүлүг боон турар. Кино көрүкчүлери-биле культура-массалыг ажылдарны чорудуп турар. Хөй-ниити эгелээшкин-биле ажылдап турар активтерлиг.

Хайыракан көдээ клувунуң киноустановказы (киномеханиги П. Ондан) чылда алган социалистиг хүлээлгезин акша чылдазының талазы-биле 132,2 хуу күүсеткен. Киносеансылар болгаш көрүкчүлер талазы-биле база ажыр күүсеткен.

Шагаан-Арыг хоорайның киноустановказы (киномеханик Д. Кукарин) планныг онаалгаларын база-ла күүсеткилээн. Ол ышкаш Чааты суурда киноустановка (киномеханиги В. Альферов), «Улуг-Хая» совхозтуң Кек-Чыраа суурунда киноустановказы (киномеханиги М. Кудрявцев), Чаа-Хөлдүң Культура бажыңының киноустановказы (киномеханиги эш Неволицын) олар бүгүле көргүзүглер талазы-биле чыл планын ажыр күүсеткеннер.

Райкүүскомнуң культура килдизиниң көжер кинозу планныг онаалгаларын бүгү талазы-биле ажыр күүсеткен.

Районнуң кино көргүзүлгезиниң ажылының экижип турарының бир херечизи бо чылдың үшкү кварталында бүгү көргүзүглер талазы-биле планын ажыр күүседип, республикада бирги черни алгаш, районнар аразынга шилчип чоруур тукту чаалап албаткан, 300 рубльдин акша шаңналы-биле шаңнатканы болур.

Киночеткилериниң ажылын улам экижидер дээш районнуң культура килдизи мындыг хемчегларни ап чоруткан: киночеткилериниң тудуг септелгелериниң шынарын экижиткен. Районнуң киночеткилериндеөртке удур хемчеглер күштелген. Кинобудкаларның чылыглаашкыны экижээн. Кино аппараттарының санын көвүдеткен. Бо чылдың дургузунда 6 киночеткилеринде ийи комплексилиг кино аппараттарын тургускан. Ак-Туругнуң, Кызыл-Дагның, Кек-Чырааның, Ийи-Талдың, Баян-Колдуң, Чодураанның, Торгалыгның киночеткилери ам ийи-ийи аппараттар-биле ажылдап турар.

Көрүкчүлер-биле ажылды экижидериге хөй-ниитиниң эгелээшкинин калбаа-биле ажыглаан. Кино билеттерин бажыңнар кезип таралыр ажылдарны чорудуп турар. Кино чараалдары азар циттерни көвүдеткен. Көрүкчүлер-биле ажылдаар хөй-ниитичилерниң саны көвүдээн. Олардың аразында В. Харушин, И. Карас, Ш. Шиит-Хуурак, Ч. Чымба, М. Ким-оол, Б. Сат, Д. Дадар-оол дээш оон-даа өске кино организаторларны адап болур.

Кино көргүзүдезиниң талазы-биле хыналданы күштелдирген. Хыналда кылырына райкүүскомнуң культура килдизиниң ажылдакчыларында хөй-ниити инспекторлар болгу улуг дузаны көргүзүп турар. Инспектор болгунуң кежигүннери эштер Степаненко, Ношкин, Белоусов, Букатов, Кукарин олардың ажылы эки. Олар көдээ киномеханиктерге практиктиг дузаны көргүзүп, семинарлар эрттирериниге киржип тураалар.

Ай төнчүзүнде культура ажылдакчыларының чөвүлел хуралын эрттирип, аңаа түнелдерни чугаалажып турар. Районда шилчип чоруур вымпелди тургускан, ону Торгалыгның киномеханиги Белоусов үргүлүг чаалап ап келген. Киномеханиктер болгаш олардың дузалакчылары өртке удур хемчеглер талазы-биле шылгалданы эрткеннер. Киномеханиктериниң талазындан күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чорук колдуунда читкен.

Киночеткилериниң ажылында амдаа четпестер барын демдеглевес аргажок. Районда ийи киноустановказы кышкы үеде ажылын тур соксаткан .Клубтуң бажыңын чедир тудуп албаны-биле Арыг-Бажының, Кожайның киноустановкалары ажылдавайн турар. Кызыл-Даг көдээ клувунуң көрүкчүлер залы соок болганындан көрүкчүлериниң саны эвээш. Чамдык Б. Данзын, В. Чихачев дээш ышкаш киномеханиктер күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээш, хемчег алысканнар.

Үстүнде көрдүнген четпестерни чок кылгаш, үшкү кварталда чаалап алган шилчиир Кызыл тугувусту дөртку кварталда өске районче бербес дээш күжениишкинниг ажылдаар бис.

С. ШИВИТ.
Улуг-Хем райкүүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи.

Кызылдың № 2 будүрүлге өредилгелиг 11 чыл школазының үстүкү класстарының уруглары даараныла кичээлдерин даараныр цехке эрттирип тураалар. Цех эки дериттинген.

Чурукта: 10-гу класстың эки даараныкчыларының бирээзи Күргаа Тожу-кыс даараныр цехте.

Фотозу Я. Хертектиң.

Школа-биле харылзааны быжыглаар

Чоокта чаа Кызыл-Мажалык 11 чыл школазының башкыларының болгаш ада-иелериниң каттышкан хуралы болган. Аңаа школада өредилге-кижизидилгелиг ажылдарның база ада-иелериниң школа-биле харылзаазының дугайын чугаалажкан.

Уругларны өредир болгаш кижизидер талазы-биле эки түнелдерни башкылар Т. Ф. Дедюлина, С. Н. Сеткина, В. И. Лобова, К. Долзат, С. Аракчаа, М. С. Гвоздовская, М. Р. Шаталова олар чедип алганнар.

Башкылар коллективи-биле үргүлүүнүң тудуш харылзаазын тургузуп, боттарының уругларының өредилгезинге болгаш кижизидилгезинге доктаамал сагыш салып турар ада-иелер бар. Аңаа эштер Чумакова, Лисанхо, Стапенко, Муравьёва болгаш оон-даа өскелер хамааржыр. Олардың уруглары кезээде-ле арыгсилиг кеттинген, төлептиг, томаанныг чоруур болгаш эки өренип тураалар. Мооң-биле чергелештир боттарының уругларының өредилгезинге болгаш кижизидилгезинге кичээнгей салбас ада-иелерни хуралдың киржикчилери шынгыы шүгүмчүлелге таварыштырган.

Эштер Сазанаковтуң, Суланың, Плотниковтуң, Потапенконуң, Богдановтуң оолдарының өредилгези багай, кичээлдерге белеткенмес, чуурум чок. Ол ада-иелер школага болгаш кичээлдерге барык-ла келбейн тураалар.

Кара-Хөлде чурттап турар Күжүгет Шорлан школада өренип турар оглунуң өредилгезинниң болгаш кижизидилгезинниң дугайын бодавайн турар. Шорлан ышкаш шак мындыг ажы-төлүүнүң дугайында сагыш салбас ийи-чаңгыс кижилерни хай дивейн, оларның-биле районнуң болгаш көдээ Советтерниң күүскомнары эптежип турары окта болбас.

Школа-биле ада-иелерниң аразынга быжыг харылзаа тургузарынга төредер комитеди тодаргай ажылдарны боттандырып чорудар хүлээлгелиг. Ындыг турбуже төредер комитединиң кежигүннери турган эштер Баралова, Сыдам-оол, Кестикей, Мөңге-Байыр, Глушков олар хүлээлгелерин күүсетпээн болгаш төредер комитединиң ажылын чедир үнелеваэннер. Чаа сонгуткан төредер комитединиң кежигүннери ындыг чорукту болдурбазын хуралдың киржикчилери күзээннер.

Өөреникчилерниң күш-ажылчы кижизидилгезин багай эвес организастап эгелээн. Эштер Суханов, Күжүгет удуртқан күш-ажыл кичээлдери сонуургавчыг болгаш шынарлыг эртип турар.

Школачыларның будүрүлге өредилгезин «Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалык салбырында болгаш «Барлык» совхозта чорудуп турар. Школаның дирекциязы болгаш «Барлык» совхозтуң, «Сельхозтехника» каттыжышкынының Кызыл-Мажалык салбырының удуртукчулары школачыларның будүрүлге өредилгезин чорударынга таарымчалыг байдалды тургузуп бээр дугайын мынчага чедир шиитпирлевээннер.

Өөреникчилер кичээл эрттирер чер, техника, херекселдер болгаш спецхептер-биле хандыртынмаан. Будүрүлге өредилгезин мындыг хевирбиле ёзу барымдаалап эрттирер чоруктун ажыы чок.

Т. ТАЛГАНЧИК.

„Сүт-Хөл“ совхозта

СОЛУН КОНЦЕРТ

Алдан-Маадыр салбырда көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери кожазында Бора-Тайга салбырының ажылчынарынга солун концерт көргүскеннер. Концерттиң программазында: «Улуг Ленинге» деп ырны ойнакчылар эки күүсеткен. База О. Анчымаа «Бай-ла-Хемчиим», башкы К. Экер-оол «Уруг мээң аас-кежиим» деп ырларны ырлай бээрге, зал ишти шыпшың-на барган, кончуг сонуургаан. Бызанчыга О. Кайгал-оол тыва улустуң аялгаларын чараш ойнаан, көрүкчүлерни магадаткан. Баянист О. Түмен-Байырның чогаадыл тургусканы «Шыраанчылар» деп танцызы каттырынчыг, солун болган.

• • •

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ АЖЫЛЫ

О. Бадын-Нара удуртқан тудугжулар звенозу мал кажаларының тудугларын элээн организастыг чорудуп турар. Оргу-Шөлде 1200 баш хойга чаа кажаны звено туткан. Оон ында кайызынга-даа 600—600 баш хой кирер 4 чаа кажаларны туткаш ажыглалда киирген. Тудугжулардан О. Даптап-Кара, С. Ооржак олар ажыл нормазын хүн бүрүде 150 хуу чедир күүседип турар.

С. ДАГБА.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Хыналданың кошкаандан

Тожу райпозунуң шугумунда сөөлгү чылдарда кооператив хөрениигизин оорлап самчыгдаар чоруктар өскен. Оон кол чылдагааны болза райпо баштаар черинииң талазындан материалдыг, үнелиг чүүлдер харыылап ажылдаар кижилерни хыналда чокка хүлээп ап турарында, саналда аппарадының четпес ажылдап турарында болгаш ревизия хыналданың кошкак тургустунганында.

Бо дугайын мындыг чижек тодаргай көргүзүп турар. 1954 чылда күүнеиниң болгаш хөй-ниитиниң өнүү-хөреңгизин оорлаашы, ССРЭ-нин Дээди Соведиинин Президиумунуң 1947 чылдың июнь 4-те Чарлыының 1 чүүлү-биле 7 чылда шиитпирин чораан Л. В. Чистякованы 1960 чылдың июльде райпонуң хлеб быжырар черииниң эргелекчизиниге хүлээп алган. Ол Чистякова райпо баштаар черииниң болгаш контрольревизия аппарадының кошкаан ажыглаашы, райпонуң хөреңгизин самчыгдап эгелээн. Далган болгаш далгандан кылган чемнерни хлеб быжырар черден халаска ап, бодуңуң бажыңынче дажыглап, ажылдакчылары А. Харламова, А. Сасина, Л. Маслиникова оларга болгаш оон-даа өскелерге далганы болгаш быжырган чемнерни халаска ап чиирин чөпшээреп турган. Оон ужурунда ол хлеб быжырар черииң ажылдакчылары база аъш-чемни бажыңнарынче дажыглаан эгелээн. Оон ангыда далганны доора кижилерге саткаш, ооң акшазын бодунга ажыглап турган. Ооң түнелиниде Чистякова 1962 чылдың февраль 16-га чедир ажылдап турган үезинде 2855 рубльди самчыгдаан, райпога улуг когаралды чедирген.

1961 чылдың мартта болган ревизияның түнелиниден Чистякованың ажылында будулгаазыныыт чүүлдер илерээн болза-даа райпо баштаар чери бо талазы-биле шынгыы хемчег албаан. Ол чылдың июнь 17-де райпо баштаар чери хлеб быжырар черииң эргелекчизи Чистякованың идеткелин алгаш, улуг доктаал үндүрген-даа болза, самчыгдал-биле демисел дугайында ол доктаалда чүү-даа чугаалаваан. Райпо баштаар черииң талазындан айтырыгны канчаар шиитпирлеп турганы моон тодаргай көстүр.

Садыг черлериниң ажылын хынаарынга четчир санныг ревизия болгаш саналга ажылдакчылары бар хирезинде-ле, райпо баштаар чери олардың ажылын таарыштыр башкарбайн турар. 1960 чылдың июльден бээр хлеб быжырар черге чүгле ийи удаа ревизия кылган. Ревизия кылза-даа Чистякованың самчыгдалын чогуур үезинде, эчизинге чедир илередип ыыдаваан.

Райпо баштаар черииң кадрларбиле ажылының болгаш ревизия хыналдазының кошкаандан районнуң садыг системазынга турган А. Чуурга 5396 рубльди, С. Ким 1548 рубльди, В. Дамба-Хуурак 1700 рубльди самчыгдааннар. Райпо шугумунда самчыгдалдың түңү 13288 рубль четкен.

Бо чоруктан чогуур түнелди кылып, кооператив хөреңгизин камгалаар, оор самчыгдал-биле демиселди күштелдирер талазы-биле боттуг хемчеглерни алырын ажылдың байдалы шынгыы негеп турар. Контроль хыналданы чер бүргүзүнге күштелдирер дугайында СЭКП ТКниың ноябрь Пленумунуң айтыышкынын боттарының ажылынга улуртулга болдурары—ажылдакчы бүргүзүнүң хүлээлгези болур.

С. ШАЛЧИМА.

Дузалап көрүңер, эш Любимов

Мугур-Аксы суурда участок эмнелгези бар. Ол Моңгун-Тайганың бүгү чурттакчы чонунга медицина дузазы чедирер хүлээлгелиг, оон ажылдакчылары чонуң кадыкшылы дээш боттарының хүлээлгезин эки күүседири дээш бүгү-ле аргаларны хереглеп, кызымак ажылдап турарлар. Ынчалза-даа сөөлгү үеде Бай-Тайга районнуң эмнелгези болгаш республиканың Кадык камгалал министерствозу бисти үттуп, бистиң эмнелге участогувче кичээнгей салырын кошкатканнар. Мугур-Аксы эмнелгезиниң машиназы үрелгеден бээр 3 ай ажып турар. Машиназыны кылдыртыр дугайында айтырыгны район эмнелгезинге-даа, республиканың Кадык камгалал министерствозунга-даа каш катап тургузуп, дилег кылган бис. «Артык кезектер чок-тур, акша чок-тур» деп харыылаан, бистиң дилээвисти мынчага дээр саададып келдилер.

Эмнелгеде машина чок болганындан дүрген дуза чедирер аппаратураларылгаларда берге боор-дур. Оонмоон машина дилеп турда-ла үешак эртер. Ол ышкаш чамдык таварылгаларда чугула эмнер чок болгулаар. Республиканың аптека эргелери чугула эмнер-биле бистиң эмнелгени хандырып шыдавайн, бисте бар эмнерни эндере чорудуптар таварылгалар бар.

Аар аараан кижилерге тындырарынга хереглээр кислородтуг хереселди район эмнелгезинден негеп чадакшкан бис.

Мугур-Аксында эмнелге участогунуң ажылынче кичээнгей салып, биске дуза чедирерин республиканың Кадык камгалал министерствозундан, эш Любимовтан дилеп тур бис.

В. КАПУСТЯН.

Дүлей-ле чүве

Бистер, «Май 1-зи» колхозтуң малчыннары 30 шаа кижи, Куштук-Кежигиниң хой, инек, дилги фермаларында ажылдап турар бис. Малчыннар ажылдаарынга, дыштанырынга таарымчалыг шевергин бажыңнар, клуб, чүнар бажын, хлеб быжырар чер дээш өске-даа эргежок чугула чүүлдер-биле багай эвес хандыртынган. Фермаларда колдуунда аныяктар ажылдап турар. Ынчалза-даа бистиң сеткиливиске четпес чүүл бар. Малчыннар, барык кижи бүргүзү, солуун, сеткүүлүг чагыдып-даа алган болза, оон-биле ой-шаанда номчуп танышпайн турар. Делегейде болуп турар болуушкуннар-биле болгаш чурттуң ажыл-агыйжы чедиишкиннери-биле ол үезинде танышпайн турарывыс харааданчыг. Ылангыя амгы бо хүннерде, бистиң чуртта улуг болуушкун болур ССРЭ-нин Дээди Соведиинин сессиязы эртип тура-даа, ол четпестерни чайладырынче сагыш салбайн турары четпес.

Х. ТАРЫЛГА.
Тожу район.

Херээженнерни ынчаар көрүп болбас

„Барлык“ совхозтуң удурткучулары харылап көрүнер

Барыын-Хемчиктиң «Барлык» совхозта ажылчыннарның чартык кезии бистиң маадырлыг херээженнеривис болуп турар. Ылангыя совхозтуң мал ажылында кончуг хөй херээженнер бар. Олар боттарының өг-бүлелери-биле шагның кайы-даа үезинде одаралар санай көжүп, эр үйлүе-биле бир дөмей ажылдап тураалар.

Совхозтуң мал одарларының хөй кезинде малчын кижилерниң өг-амыдыралынга таарымчалыг байдал тургустунмаан болза-даа, олар эр улус-биле денге ажылдавышаан, аъш-чем кылып, идик-хеп даарап, ажы-төл азырап турарын немей саналр болзувусса, ажылдың кол нургулуу харын херээжен чонга онаажып турары билдингир. Ындыг берге-лерге торулбайн ажылдап турар болганда, бистиң херээженнеривисти канчап маадырлыг кижилер деп санап болбазыл?

Ындыг турбуже, ажылчы херээженнерниң күш-ажылын үнелевес, херекке албас хөөн совхозтуң удурткулгазында бар. Ол дугайында мындыг ийи чижекти көргүзерге-ле четчир: күүрүне бүдүрүлгезиниң мал ажылында ажылдап турар херээженнерден күш-ажыл деп терлиг кижи ап болур ужурлуг.

Ынчаарга күш-ажыл деп терлиг-даа чок, ап турар шалыңы-даа билдинмес «Барлык» совхозтуң ажылчы херээженнеринге хөөлбу ёзугаар алза чогуур дузалажчыны чогум чүнү барымдаалап тыпсырыл, ынчаш? Ол ийи негелдени шынгыы барымдаалаар болза, совхозтуң үстүнде ажылчы херээженнери күүрүнеден дузаламчы алыр эргени чок болур ышкаш чүл?

«Барлык» совхозтуң удурткучулары ол чүрүмну билир тураш-ла, ажылчы херээженнерге хамаарыштыр ындыг чөптүг эвес чорукту чүге кылып тураарлыр? Мен бодаарымга бо будулгаазынны дүрген этсе чогуур.

Ч. МӨҢГЕ.

Чырык-даа, радио-даа чок

Ээр-Хавак фермазы — «Тээли» совхозта төп фермаларның бирээзи. Бо ферманың саанчыларының дугайында совхоз дирекциязы, ында партия комитеди сагыш салбаанынга олар хомудан тураалар.

Саанчыларның, кадарчыларның хөй кезии самдар өглерде чурттавышаан. Фермада тутқан бажыңнарның крышазы, кладовказы чок, соок. Ол фермада сайгылгаан, радио чок боон турары тергиин четпес. Оларны тургузуп ап болурунуң аргазы бар. 3—4 километр черге чагылар тургузары азы тускай мотор-биледа чырыдып болурунуң аргазы бар.

Саанчылар дыштанып хүн чокка ажыдап тураалар. Фермада бүгү ажылдарны хол-биле кылыр, ынчангаш ажыл аар, ферма эргелекчизи-даа, совхоз удурткучулары-дээ саанчыларның дыштанып хүнүн таарыштыр тургузар дугайында чугаалашпаанныр.

Ферманың ажылчынарының амыдырал байдалынче кичээнгей салыр өйү келбээн бе, эргим удурткучулар?

Х. ТОКАШ-ООЛ.
Бай-Тайга район.

Чеди чылдың дөртку чылы колхозчу көдээге улуг чаартылгаларны болдурган. Тес-Хем районда «Чодураа» колхозтуң № 3 хойжу бригадазының төвү—Сарыг-Сигенге мооң мурнунда бедүүн кажаа безин турбаан. Ол ам таныттынмас кылдыр чаартынган. Эш Адыя бригадирээн колхозчу тудугжулар бо чылын ында эки шынарлыг чаа тудугларны кылган. 1500 баш хой кирер кажаага төрүүр чыгаан болгаш төрээн хойларны, хураганнарны ашгы-ангы тургузар аргалыг болган.

Хойжулар колхоз төвүнүң чурттагга бажыңнары-биле дөмей крышалыг, кладовкалыг, чылыг, чырык бажыңны алган.

Хову болгаш даг одарында малчынарның эң чугула негелдези суг болгаш суггарылга айтырыгы база шиитпирлеттинген. Мотор күжү-биле ажылдаар кудук ажыглалда киргеи.

Чурукта: Сарыг-Сигенде хойжу бригаданың төвүнде чаа тудуглар.

Сөзү болгаш фотозу О. Мандарыйның.

Социализм чурттарында

ПХЕНЬЯН. Корей Улус-Демократтыг Республикадан өөрүнчүг медээлер кээп турар. Чурттуң энергетиктери электри энергиязы бүдүрер талазы-биле чыл планын декабрь 13-те, хуусаа бетинде, ажыр күүсеткеннер. Эрткен чылдыынга бодаарга, 620 млн. квт. шак хөй электри энергиязын бо чылын чуртка ажылдап үндүрген.

Республиканың машина тудукчулары база-ла улуг чедиишкиннерни чедип алганнар. Хичонда чазыг чок машиналар тудуунуң заводунуң ажылчыннары чыл продукциязының планын ажыр күүседип, чыл эгезинден бээр 1717 механиктиг станоктарны бүдүрүп үндүрген. Экономиканың янзы-бүрү адырларынга хереглээр станоктарның 20 ажыг хевирлерин бүдүрүп үндүрерин завод шинчээдип алган. Үшкү беш чыл планының сөөлгү чылы болур 1956 чылдың бүгү дургузунда бүдүрүп турганы хире ынча станоктарны амгы үеде ук бүдүрүлге 40 хонуктуң дургузунда бүдүрүп үндүрүп турар.

* * *

ВАРШАВА. Амгы үеде Польшада элээн хөй автомобиль бүдүрүлгелери, ооң иштинде Варшавада чиик автомашиналар заводу, Страховицада болгаш Люблинде чүүк машиналарының заводтары, Ельчиде, Санокта болгаш Ниседе автобустар заводтары бар болуп турар. Ол бүдүрүлгелер бо чылын 15 муң хире чиик машиналарны, 22,5 муң чүүк машиналарын, 2.700 автобустарны, элээн каш муң санитар машиналарын бүдүрүп үндүрер.

Польшаның автомобиль тудуушкунуң 1949 чылда тургускан, ынчан Санок заводунга 250 чүүк машиналарының баштайгы бөлүүн бүдүрүп үндүрген турган.

* * *

СОФИЯ. Көдээде партия чырыдыышкынының системазында кичээлдер Румынияда эгелээн. Көдээ ажыл-агыйны бүрүнү-биле коллективизастаанының болгаш хоорайга база көдээге социализмниң бүрүнүбиле тиилээнинин байдалдарынга эгелээн чаа өредилге чылында 500 муң хире кижи киизээлерге кээп турар, арткан чылын 330 муң кижи өөренип турган.

Партияның политиказының өйү келген айтырыгларын, РАП-тың III съездизининң болгаш ТК-ының Пленумнарының документилерин, национал улуг хуралдың 1962 чылдың апрельде болган ээлчег чок сессиязынга Георге Георгиу-дежтиң илеткелин өөренири көдээде партия чырыдыышкынының кичээнгейинин төвүнде туруп турар.

Партияның чаа кежигүннерин болгаш кандидаттарын партийжи ёзуга кижизидер сорулга-биле РАПтың Уставын өөренир талазы-биле бөлгүмнерни тургускан. Ол бөлгүмнерде 234 муң ажыг кижилер өөренип турар.

* * *

БЕРЛИН. «Дейче Люфтганза»— ГДР-ниң хамааты агаар флодунуң каттыжыышкыны амгы үеде делегейниң 47 чурттарының ужар чүүл компаниялары-биле агаар аргыжылгазының дугайында дугуржулгаларлыг болуп турар. Бо чылдың беш айларының дургузунда ГДР-ниң самолеттары 300 муң пассажирлерни, ооң иштинде делегейниң ужар чүүл шугумнарынга 180 муң кижилерни дажыглап чедирген.

ГДР-ниң агаар флодунуң хөгжээни-биле чергелештир Берлинде Шенефельд деп төп аэропорт калбарып турар. Бо чылын аэропорттуң пассажир сөөртүр күжү беш катап улгаткан.

* * *

ПЕКИН. (СЭТА). Сөөлгү үениң дургузунда Шанхайда болгаш Пекинде металлургия заводтары продукциянын он-он чаа хевирлерин бүдүрүп үндүрген, оларның хөй кезии көдээ ажыл-агый машиналарын болгаш чиик үлетпүрүнүң дериишкиннерин бүдүреринге хереглеттинип турар.

Шанхайның кан хоолайлар заводу ам продукцияның 840 хевирлерин бүдүрүп үндүрүп турар. Хоолайларның 34 чаа хевирлерин завод бо чылын белеткеп үндүре берген.

* * *

Ланьчжоунуң химия комбинадының синтетиктиг аммиак заводу декабрьның, 6-га чедир чыл планындан артыкка 24 муң тонна ажыг азоттуг чемиштидилгелерни берген.

Капиталдың чурттарында

НЬЮ-ЙОРК. Нью-Йорктуң тос улуг солуннарының ажылдакчыларының ажыл соксадыышкыны ийи неделя хире үргүлчүлеп турар. Ажыл соксаткан кижилер шалыны бедидерин болгаш өске-даа төлелгелерни улгаттырарын негеп турарлар. «Солуннар эзелериниң чугаалажыышкынынар кылырындан ойталап турар чоруу — ажыл соксадыышкынын төндүреринин кол шаптыктаашкыны болуп турар» — деп. типография ажылчыннарының профэвилелининң төлээлекчизи Бертран Пауэрс медеглээн. Боттарының негелделерин хандырары дээш деталь-селди профэвилелининң кежигүннери үргүлчүлээр бодап турарлар деп, ол онзалап демделээн.

* * *

ГУАЯКИЛЬ. Гуаякиль (Эквадор) муниципалитеттиң школаларының чүс-чүс башкылары ажыл соксадыышкыны чарлааш, өөредилге талазы-биле ук чер киллизининг бажының ийи хонук мурнунда эжелеп алган турган, оларны ол бажындан полиция үндүр сывыртапкан. Дөрт ай дургузунда төлеп бербээн шалыңны төлеп бээрин башкылар хоорайның даргазындан негээннер.

Гуаякиль хоорайның эмнелгелериниң бирээзининң медицина ажылдакчыларының 97 хонукта үргүлчүлеп келген ажыл соксадыышкыны доозулган. Ажылчы чоннарның барык-ла бүгү негелделерин хандырарынга эмнелге черининң директору чөпшээрешкен. Ажыл соксатканнарның быжыг турыштуг чоруунуң болгаш хоорайның бүгү ажылчы чоннарының сагыш-сеткил каттыштырылгазының ачызы-биле оларның тиилелгези болдунар аргалыг болган.

* * *

БОГОТА. Колумбияның сан министерствозунуң албан-хаакчыларының ажыл соксадыышкыны ында үргүлчүлеп турар. Ажылчы чоннарның удурланыышкынын ойтур шаварын оралдашпышаан, чазак болза ажыл соксадыышкынының комитединиң кежигүннерин ажылдан үндүр сывырган болгаш ажыл соксадыышкынын хоойлудан дашкаар деп чарлаан.

Декабрьның 17-де ажылче үнмээн бүгү-де албан-хаакчыларны ажылдан үндүрген турар деп, республиканың президентизи медеглээн.

* * *

ТОКИО. (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентизи Ю. Вдовинниң дамчыдып турары болза:

Хөмүр даш үлетпүрүнүң талазыбиле чазактың политиказынга удурланыышкынның демдээ кылдыр декабрь 11-де ашты чарлаан шахтёрларның иштинден база 9 кижини госпитальда чыттырган. Мынчангаш даштыкы садыг болгаш үлетпүр министерствозунуң бажыныңың чанында майгында үгүле 13 дагжылар арткан. Ынчалза-даа оларның байдалы дүвүрээзиини болдуруп турар. Оларны шинчип көрген эмчилерниң дыннадып турары болза, аштаан кижилерниң чүрээ баксырап, градузу дыка кудулаан. Ындыг турбужежок, шахтёрлар ажыл соксадыышкынын үргүлчүлээринге бүрүн шиитпирлиг. Ажыл соксадыышкынын соксадыр болгаш арткан киржикчилерни госпитальга чыттырар дугайында хөмүр даш үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилелдерининң бүгү-япон федерациязының саналынга харыылаан харыызынга оларның медеглээни болза: «Демиселди үргүлчүлээринге бистиң күштеривис ам-даа четчир».

Күзүнүң 11 хоорайларында 100 шахтёрлар ашты үргүлчүлевишаан. Ашты чарлаан ажыл соксадыышкының Хокайдонуң дагжылары база эгелээн. 10 шахтёрлар Сашпорода префектура эргелелининг бажының баарында хар кырында чыдар. «Бис аткаарлавас бис!» деп шахтёрлар чугаалап турар.

(СЭТА)

ЧАА ШЕРИГ БЛОГУ

ГАВАНА. (СЭТА). Панаманың найысылалынга болуп эрткен Төп Американың чурттарының организациязының даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралынга камгаладдың төп-америка чөвүлели дээр чүвени — төп-америка чурттарның шериг блогун тургускан деп, Пренса Латина агентилелдиң корреспондентизи Панама хоорайдан дыннаткан.

* * *

СЭТА-ның тайылбырлакчызы Р. Князевтиң бижип турары: Каттышкан Штаттарның реаксылыг бөлүктери боттарының агрессчи бодалдарындан салдыкпайн турар болгаш революстуг Кубага удур өнчүкчөнгээлерни күштелдирери-биле чаа аргаларны калчаалыы-биле дилеп турар. Ындыг аргаларның бирээзи— Төп Американың чурттарының организациязы (ОДЕКА) дээр чүвени Хосталганың ортулуунга удур үрегдекчи ажыл-чорудулгага ажыглаары болур.

1951 чылда тургустунган ол организацияның составында беш төп-америка күрүнелер — Гватемала, Сальвадор, Никарагуа, Гондурас, Коста-Рика кирип турар.

Сөөлгү үеде америк дипломатия ол каттыжыышкынның мырынай соксаан турган ажыл-чорудулгазын идепкейжидер дээш эвээш эвес күжениишкиннерни салган. Ол сорулгага АКШ болза бодунуң эвилелчизин—ОДЕКА-ның кежигүнү эвес-даа болза, бодунуң девискээрин төп-америка чурттарның даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралын эрттирер кылдыр тывыскан Панаманы ажыглаан. Панаманың даштыкы херектер министри, ол чөвүлел хуралды белеткевишаан, бүгү төп-америка найысылалдарны кезилдир чорааш келген.

Ол идепкейлиг калчаалыг чорукту чүү чүве болдурганы? Хамыктың мурнунда төп-америка чурттарның шериг блогун тургузарын чедип алырының чүткүлү болдурган.

„Маринер-2"

ВАШИНГТОН. (СЭТА). 109 хонуктуң мурнунда Канаверал думчуктан Венераже шиглей салып үндүрген «Маринер-2» деп, космос корабли декабрьның 14-те ол планетаның чоогу-биле ужугуп эрткен.

Ук чергии-биле 15 шак 01 минута (Москванын-биле 23 шак 01 минута) турда, НАСА-ның бажыңынга парлалга конференциязы болуп турган үеде «Маринер-2»-ниң черже чоруткан үн медээзи дыңналы берген. Ол үеде космос корабли Венерага эң-не чоок хемчээлге — 21 муң хире мильге чораан. Ооң ужудуушкунунуң дүргени шакта 88.400 миль болуп турган. Корабль черден чижек-биле 36 миллион миль хемчээлге турган.

Радиометриктиг приборлар-биле Венераны хайгааралрын 42 минута дургузунда боттандырган.

БӨГҮН ЖЕНЕВАДА

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле 18 күрүнелерниң Комитединиң декабрь 17-де аңаа болган ээлчеглиг пленарлыг хуралынга чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң айтырыының талазыбиле чугаалажыышкынны үргүлчүлээн, аңаа Италияның, Канаданың, Польшаның болгаш АКШ-тың төлээлекчилери чүве чугаалаан.

Итали делегат Каваллетти декабрьның 14-те Комитеттиң хуралынга А. Динниң (АКШ) идээргек чугаазы-биле бүрүн каттышкан. КНО-ның Кол Ассамблеязының XVII сессиязынга киирген совет саналдар чепсегленииишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында бот-бодунга тааржыр дугуржулгага үндезин болуп шыдавас,, чүге дээрге ол чорук социалистиг чурттарга бодаарга, барыын талакы чурттарны таарымча чок байдалга тавыршытырар ийик деп, Италияның төлээлекчизи чүлчүраан.

Комитетте барыын талакы төлээлекчилерге ам-даа тодаргай эвес болуп турар совет саналдарның хөй-хөй үүлдерин тодаргайлаары болгаш илередири негеттинип турар дээр янзылыг кылдыр медеглээн, Канаданың төлээлекчизи Бэрнс болза Каваллеттиниң чугаалаан сылдагларын деткээн.

Ооң соонда Польшаның төлээлериниң баштыңы М. Ляхс чүве чугаалааш, Европага атом чок зонаны тургузарының дугайында «Рапацкийниң планы» деп билдингир апарган планга тодаргай доктааган. Ол планны хүлээп алыр чорук Европага эң-не таарымчалыг байдалды тургузар болгаш ядролуг дайынның тыптып келириниң болдунар аргазын чайладыр ийик, а ол ышкаш дедегей байдалын кадыкшыдарынга база күрүнелер аразында харылзаларны экижидеринге идиглиг болур ийик деп, ол онзалап демделээн.

Америк төлээлекчи Стелле АКШтың күрүне департементизининң медеглелин номчаан, ол медеглелди американнар бо чылдың апрельде база кылган. Ооң утказы чүдел дээрге «Рапацкийниң планы» барын талага таарышпас, чүге дээрге ол план артык күштүг чорукту чүгле социалистиг чурттарга берип турар, «хостуг делегейниң» камгалалын кошкадып, Европага «күштериниң дең болур чоруунуң» принцивин хажыдып турарында деп ында бижип турар.

Комитеттиң ээлчеглиг хуралы декабрь 19-та болур.

Ас-Саляльдың аян-чоруу

КАИР. (СЭТА). Сананың радиозунуң дамчытканы-биле алырга, Йемен Араб Республиканың президентизи ас-Саляль ИАР-да келген КАРның оралакчы президентизи болгаш чепсектиг күштериниң кол командылакчызы маршал Абдель Хаким Амерге үдедип алгаш, Йеменниң соңгу кызыгаарларынче инспекциялыг аян-чорук кылган. Ийи удуртукчулар Аль-Джауф районда Барат биле Хут хоорайларга чораан. Сауд кызыгаардан 30 миль черде турар Саада хоорайга олар база барган.

Ол хоорайларда байыр чедирип турган йеменнерниң мурнунга чүве чугаалап тургаш, ас-Саляль болза, Йемен Араб Реслублика «сауд болгаш иордан өнчүк-чөңгээлер турда холун сула салып алгаш олурбас», деп медеглээн.

«Аль-эхрам» солуннуң корреспондентизининң Санадан дыннаткының ёзугаар алырга ам бо үеде англи колонизаторлар Йемен Араб Республикага удур чорудар дайын хемчеглериниң планнарын ажылдап кылып турар. Сауд-иордан хөлезиленикчилерниң, а ол ышкаш хаан Саудтуң «ак гвардиязының» киржир ужурлуг хемчеглериниң сорулгазы Йеменниң кызыгаар районнарында демисел соксаваан болгаш республикада байдал ам-даа турумчуваан дээр чүвени бүгү делегейге көргүзеринде болур.

Индий шериглерни хостааны

ПЕКИН. (СЭТА). Аарыг болгаш балыгланган 80 индий туттурган шериглерни кыдат кызыгаар кезектери индий талага дамчыдып берген. Синьхуа агентилелдиң дыннадып турары-биле алырга, туттурган шериглерни хүлээп алыры-биле чедип келген кызыл крестиң индий ниитилелининң төлөэлекчилери аарыг болгаш балыгланган индий шериглерге кыдат таланың көргүскен медицина дузаламчызынга таарзынганын илереткеннер.

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Тывадан барып киржир

Республиканың хөл-шыдыраа талазы-биле бирги чери дээш маргылдаа Кызыл хоорайга болуп эрткен.

Маргылдаага 12 эр, 5 херээженнер республиканың чемпиону дең ат дээш база РСФСР-ниң Сибирь зоназының талазы-биле Новосибирск хоорайга 1963 чылдың январь 30-ден февраль 12-те чедир болур хөл-шыдыраа маргылдаазынга Тывадан баар командазының составынга киржир эрге дээш демисел барык чартык ай хире үргүлчүлээн. Ол командаңың составы 1 херээжен, 5 эр кижи болур.

Херээжен ойнакчы бүрүзү-ле ийи ужуражышкынны чоруткан. Аңаа Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң Зина Ооржак 8 салыгдан 6 санны алгаш, бирги черни эзлеп, республиканың чемпиону атты ийи чыл уламтыр быжыыбиле тудуп, хөл-шыдыраа талазыбиле Сибирь зоназының маргылдаазынга киржир эргени чедип алган. А ийиги черни Кызылдың медицина училищезининң сургуулу Оюн Сара, үшкүзүн Елена Байкара (Кызыл) олар алганнар.

Эр улустуң маргылдаазы чидиг демиселге эрткен. Кызылдың № 2 школазының өөреникчизи Монгуш Калдар-ооллуң Монгуш Кенин-Лопсаң (Кызыл)-биле соңгаарлаткан салыы маргылдаанын сөөлгү хүнүнде көрүкчүлериниң сонуургалын болдурган. Калдар-оол бо удаада удуп алыр аргалыг тургаш-ла ону төп ажыглап шыдаваан, чазыг кылгаш уттурган. Ынчалза-даа ол-ла хүн Калдар-оол А. Азанчевский, А. Куштаараң оларны ийилдирзин уткаш, 8 санны чедип ап, бирги разрядтың нормазындан 1,5 санны ажыр күүсеткен.

Мастерге кандидат Н. Шишигин Берковичиге уттуруп, Калдар-ооллиге хайымнашкаш, янитизи-биле 9½ санныг болуп, маргылдаанын тиилекчизи болуп, республика чемпионуң адын база катап бадыткаан. Калдар-ооллуң башкызы Николай Петровичи Шишигинге 1½ сан четпейн, ийиги черни эзлээн. Чөөн-Хемчик райондан келген А. Куштаараң 7½, саныы ап, үшкү черни эзлээн.

1961 чылда Монгуш Калдар-оол хөл-шыдыраа талазы-биле үгүле IV-кү разрядтыг турган. Ол разрядты чедип алганындан бээр бүдүн чартык чыл үе эрткен. Чоокта чаа болуп эрткен Кызыл хоорайның хөлшыдыраа маргылдаазының тиилекчизи болгаш ол аңаа бирги разрядты чедип алган. Калдар-ооллуң ол чедиишкиннеринге Кызылдың № 2 школада шыдыраа секциязы, ооң удуртукчузу мастерге кандидат Николай Петрович Шишигин чоргаарланып турар.

Республиканың хөл-шыдыраа маргылдаазының киржикчизи Бай-Тайга райондан келген 62 харлыг Салчак Намчылдың спортчу чедиишкинин демделевес аргажок. Ол шыырак составтыг республика маргылдаазынга 4 кижини уткаш, ийиги разрядтың нормазын күүсеткен. Салчак Намчыл чүгле эки шыдыраачы эвес, шаанда эң шыырак мөгелериниң бирээзи чораан. Ол бо чылын национал спорт талазы-биле болуп эрткен республиканың II спартакиадазынга ча адарынга база-ла эки түңнелди көргүскен.

Маргылдаанның тиилекчилери Н. Шишигин биле Зина Ооржакты өртектиг үүлдер-биле база спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының республика эвилелининң чөвүлелининң 1 чергенің дипломнарыбиле шаңнаан. А ийиги-үшкү черлерни эзлээн шыдыраачыларны II—III чергениң дипломнары-биле шаңнаан.

Спортчу чедиишкин дээш маргылдаанның улуг назылыг шыдыраачызы Салчак Намчылды мактал бижик-биле шаңнаан.

* * *

Маргылдаанның сөөлүнде 5 минута иштинде дүрген салырының талазыбиле 16 шыдыраачылар ойнаан. Аңаа бирги черни база-ла Н. Шишигин, ийигизин Кыргыс Ким-оол, үшкүзүн Оюн Чыртак-оол олар эзлегилээн. Дүрген салырыга бирги черни эзлээн шыдыраачыларны спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының республика эвилелининң Чөвүлелининң мактал бижиктери-биле шаңнаан.

* * *

Новосибирскиге болур РСФСР-ниң улустарының III спартакиадазының зона маргылдаазынга киржир команданың составы республиканың хөлшыдыраа маргылдаазының түңнелинде шиилттинген—Н. Шишигин, М. Калдар-оол, А. Куштаараң, О. Чыртак-оол, П. Беркович болгаш З. Ооржак олар республиканың спортчу адын камгалап баарлар.

К. АЛЕКСЕЕВ.

ЧУРУКТА: Н. Шишигин бодукчу өөреникчизи М. Калдар-оол-биле эзлеглиг салыгда.

Фото С. Феоктистовтуу.

ХОСТУГ ШАКТАРДА

Балгазында механизация училищезининң клубунга массалыг кежээлер, кежээлерге белеткел болгаш спорт маргылдаалары үргүлчү болуп турар. Ол болза коллективте хөйниити организацияларының кижизидилге ажылын шын тургускаңын, хостуг шакты чөп ажыглап турарын херечилел турар.

ХӨЛ-ШЫДЫРАА. Сургуулдарның бөлүктер аайы-биле шиилттинин келген 22 шыдыраачыларның маргылдаазы солун эрткен. Чиди демиселдиң баштайгы үезинде кым бирги черни эзлээрин билири берге болуп, көзүш бүргүү-де солун, тывызык аргалар-ла хөй илереп турган.

Маргылдаанның түңнелинде коллективтиң бирги черин А. Хандыжап эзлээн. Ийиги черни С. Хамаатты алган, үшкү черни Ян-оол биле Амыр-оол олар үлешкен.

ВОСКРЕСЕНЬЕДЕ. Училищенин сургуулдары дыштанылга хүннеринде организастыг хаактаарынга шуут чаңчыккан. Сөөлгү воскресеньеде болган хаак маргылдаазы массалыг болгаш көрүштүг эрткен.

Беш километрге чарыштың түңнелинде бирги черни Ш. Доржу-оол, ийигизин Д. Намдак, үшкүзүн О. Доланаа олар эзлээн. Коллективте аар деңзи көдүрериниң, национал болгаш хостуг хүрештиң, спорттуң өске-даа хевирлериниң шенелделерин организастыг чорудуп турар.

УРАН ҮҮЛГЕ ЫНАКШЫЛ. Субботада болгаш воскресеньеде клубтуң аалчылары массалыг болуру чаңчыл апарган. Оон өске хүннерде безин аңаа кижилер үзүктел чок болгулаар, ынчангаш өөредилгеден хостуг шактарда белеткеддер бо-ла эгелей берген тургулаар.

Бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмүнүң киржикчилери «Совет Россия», «Революцияның чалыыжы» колхозтарның, «Тиилелге» совхозтуң бригадаларынга концерт көргүзери-биле белеткенип турар. Бо бүгү ажылды парторганизация секретары эш Кенден эки удуртуп турар.

В. САНАА.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага шокар булуттарлыг, хар чагбас хүн болур. Хат кошкак. Агаарның температуразы: республикага—25—30, а Кызылга — 28—30 градус соок.

ХАМААТЫЛАР!

Школаларга, уруглар бажыңнарынга болгаш өске-даа албан черлеринге тургузар чаа чыл ёлкаларының өрт талазы-биле айыл чок болурун харыылаар кижилер ол черлериниң удуртукчулары (эргелекчилер болгаш директорлар) болур. Чер-черде өртке удур органнарының төлээлекчилериниң баш удур хынап көрбээни зал азы өрээл иштинге база ол органнарның бижимел чөпшээрели чокта ёлка тургузарын хоругдаар.

Ёлканы бажыңның ийиден бедик эвес каъдынга зал ортузунга шавыштыр кылган даавыырга, азы элезин урган хааржакка быжыглаш, бажыңның ханазындан бир метр ырак база ооң дээвириндеи бир метр чавыс кылдыр тургузар. Ёлканы ийиден эвээш эвес үнер эжиктерлиг зал, өрээл иштинге тургузар, ол эжиктерни байырлал хүннеринде ажыткылаан турар ужурлуг. Ёлка тургускан бажың иштинге өрт өөрүрер 2—3-тен эвээш эвес тускай кидисти, ёлканың мырыңай чоогунга суг куткан 2—3 демир хууңну тургузар. Электри чырыткызы чок школа, уруглар бажыңнарының иштинге болгаш өске-даа албан черлеринге ёлканы чүгле хүндүс тургузар, аңаа лаа кыпсырын шуут хоругдаар. Ёлканы чүгле электри күжүн чавызадыр трансформаторуну дамчыштыр 12 вольтулуг электри лампажыгаштар-биле каастап болур. 110—120 вольт күштүг токту электри күжүн чавызадыр трансформатор чокка ажыглаарда гирлянд деп тускай электри проводаларда 12 вольтулуг лампажыгаштарны удаа-дараалаштыр кыпсыр.

Ёлка каасталгазынга звонок дамчыдар проводаны болгаш радиоустановка проводазын ажыглап болбас.

Ёлканы болгаш албан черлериниң бажыңнарын каастаарда дараазында үүлдерни хоругдаар:

а) целлулойдулуг болгаш өскедаа кывычал ойнаарактарны база каасталгаларны азарын;

б) ёлка шивизиниң будуктарын, а ол ышкаш бажың иштин каастаары-биле хөвеңни чажарын болгаш хөвең кылгларны азарын;

в) бажың иштинге янзы-бүрү фейерверкилерни, бенгал лаалларны болгаш өске-даа үүлдерни кыпсырын, ёлка байырлалының киржикчилери уругларның болгаш улуг-даа кижилериниң хөвең, саазын, марлядан кылган костюмнерлиг келирин.

Ёлка тургускан бажың иштинге өрт өөскүүр болза, ол дугайын өртке удур командыга доп-дораан дыңнадыр болгаш ону бар херекселдери-биле өөрүрериниң хемчеглерни алыр.

ТЫВА АССР-НИҢ ХӨКМ ӨРТКЕ УДУР КАМГАЛАЛ КИЛДИЗИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Декабрь 20-де

«НАЙЫРАЛ»: «Дайзынның коргар казыргызы» 10, 7.40, «Кара кожпа орүктап» 12, 3.20, «Буянныг кижилер аразынга» 1.40, 4.20, 6.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аныяк чораан чылдары» 11.15, 1.15, «Кызыл болгаш кара» (1-ги серизы) 7.15, «Кызыл болгаш кара» (2-ги серизы) 9.15, «Ашак-кадай болушканының баштайгы айы» 3.15, 5.15 шактарда

«ЕНИСЕЙ»: Уругларга программалар 10, «Янзы-бүрү хуу-салымнар» 2.30, 6.30, «Дугуйлар даажының адаанда» 4.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мээң таныжып турар уруум» 3.15, 7.15, «Ийи кодан адып алыр дээш» 5.15, 9.15 шактарда.

Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозта чурттап турар Кууглар Самбуу Лаа-Сүрүновичи ол-ла районнуң Ак-Довурак суурда чурттап турар Күжүгет Өшкү-Саар Апанооловнадан чарлыр дугайында херек кодүрүп турар. Ук херекти Барыын-Хемчик районнуң улус судунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда киллизининиң 23—54, хаалысалгалыг секретарьнын болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый киллизининиң 25-38, партийжи амылырал болгаш культура амылырал киллистериниң 37-13, иштики информация киллизининиң 20-60, чагаа болгаш созет тургузуг киллистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт киллизининиң 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

ТС—00976

Чагыг № 2920. Культура министерствозунуң типографиязы